

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

„Polská“ identita na Těšínsku

Tereza Mrvíková

© 2020 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Tereza Mrvíková

Hospodářská politika a správa
Hospodářská a kulturní studia

Název práce

„Polská“ identita na Těšínsku

Název anglicky

„Polish“ identity in the Těšín region

Cíle práce

Cílem diplomové práce je zjistit hlavní faktory a atributy, které vzájemným působením utváří onu „polskou“ identitu sledované skupiny na Těšínsku. Zjištěné výsledky napoví, zda identita zkoumané skupiny vychází z etnické příslušnosti či je konstruována na základě regionálního umístění. Problematika bude sledován zejména z emické perspektivy, tj. z pohledu informátorů/informátorek.

Metodika

Teoretická část práce vychází z informací získaných ze studia odborné literatury a dalších relevantních informačních zdrojů. Praktická část práce je založena na kvalitativním výzkumu, který je prováděn prostřednictvím narativních a polostandardizovaných rozhovorů s příslušníky dané skupiny ve vybrané oblasti Těšínska.

Doporučený rozsah práce

60-90 stran.

Klíčová slova

Identita, etnicita, Česká republika, Těšínsko, biografický výzkum

---

Doporučené zdroje informací

BRUBAKER, R. *Ethnicity without groups*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2004. ISBN 0-674-02231-9.

ERIKSEN, T. H. *Etnicita a nacionalismus : antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. ISBN 978-80-7419-053-7.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

KASZPER, R. *Poláci na Těšínsku. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice*. ISBN 978-80-87381-00-7.

SZALÓ, C. *Transnacionální migrace : proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2007. ISBN 978-80-7325-136-9.

ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin : možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-86429-83-0.

Předběžný termín obhajoby

2020/21 ZS – PEF (únor 2021)

Vedoucí práce

PhDr. Sandra Kreisslová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 20. 10. 2020

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 21. 10. 2020

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 30. 11. 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci „Polská“ identita na Těšínsku" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30. 11. 2020

Tereza Mrvíková

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé diplomové práce, PhDr. Sandře Kreisslové, Ph.D., za cenné rady a připomínky, odborné vedení této diplomové práce, a především za vstřícný přístup a trpělivost. Velké poděkování patří rovněž všem informátorům, kteří byli ochotni věnovat mi při provádění výzkumného šetření svůj čas. V neposlední řadě děkuji své rodině a přátelům, kteří mi byli oporou po celou dobu mých studií.

„Polská“ identita na Těšínsku

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá fenoménem konstrukce a udržování „polské“ identity na příkladu polské menšiny žijící v české části Těšínského Slezska v Moravskoslezském kraji. Cílem práce je zjistit, jakým způsobem a za pomoci jakých atributů, je v českém prostředí utvářena a uchovávána tato „polská“ identita. Zjištěné výsledky napoví, zda identita zkoumané skupiny vychází z etnické příslušnosti či je konstruována na základě regionálního umístění. Problematika je sledována z emické perspektivy, tj. z pohledu samotných aktérů daného společenství. Teoretické zázemí práce utváří pojmy a koncepty spojené s problematikou kolektivních, respektive etnických identit. Praktická část práce je založena na kvalitativním výzkumu, který je proveden prostřednictvím narativních a polostandardizovaných rozhovorů. Práce přináší vhled do jazykové situace, spolkového života nebo etnického vědomí sledované komunity.

Klíčová slova: Identita, etnicita, etnická menšina, Poláci, Česká republika, kvalitativní výzkum, biografický výzkum

„Polish” identity in the Těšín region

Abstract

This diploma thesis focuses on the phenomenon of the construction and keeping of “Polish” identity studied on a focus group of a Polish minority living in the Czech part of the Cieszyn Silesia in the Moravian-Silesian region. The aim of this thesis is to find out how and using which attributes is this “Polish” identity maintained in the Czech environment. The findings will shed light on whether the identity of the examined group comes from their ethnicity or whether it is constructed on the basis of regional placement. The matter is studied from an emic perspective i.e., from the point of view of the members of said community themselves. The theoretical part of the thesis lays out the terms and concepts connected with the issue of collective or ethnic identities. The practical part is based on a qualitative research which was conducted using narrative and semi-structured interviews. The thesis concludes with insights into the lingual situation, group life or the ethnic consciousness of the studied community.

Keywords: Identity, ethnicity, ethnic minority, Poles, Czech Republic, qualitative research, biographical research

Obsah

1	Úvod	10
2	Cíl práce a metodika	12
3	Literární rešerše	18
4	Teoretická východiska	22
4.1	Identita.....	22
4.1.1	„Etnické anomálie“	28
4.1.2	Etnická stereotypizace.....	29
4.1.3	Jazyk a jeho role v kontextu konstrukce etnické identity	30
4.2	Regionální identita	32
4.3	Národnostní menšina.....	34
4.3.1	Vymezení etnické (národnostní menšiny) v českém právu	36
5	Praktická část	38
5.1	Historie polské menšiny na území českých zemí.....	38
5.1.1	Od nejstarších dějin až po vznik samostatného Československa.....	38
5.1.2	Těšínský spor	39
5.2	Současný stav Poláků v České republice	42
5.2.1	Hlavní organizace a spolky polské menšiny	43
5.2.2	Současná periodika polské menšiny	45
5.2.3	Polské menšinové školství	46
5.2.4	Demografická situace.....	48
5.3	Oblastní specifika v místě výzkumného šetření.....	50
5.3.1	Dvojazyčné nápisy	54
5.4	Konstrukce „polské“ identity na Těšínsku.....	57
5.4.1	Jazyková identita Poláků na Těšínsku a polsko-jazyčná výuka.....	57
5.4.2	Etnická identita	64
5.4.3	Spolkový život	69
5.4.4	Zaolzie jako místo konstrukce regionální identity	73
5.5	Shrnutí a zhodnocení výsledků terénního výzkumu	79
6	Závěr	83
7	Seznam použitých zdrojů	84
7.1	Literární zdroje.....	84
7.2	Elektronické zdroje	88
8	Přílohy	90

1 Úvod

Prostor, který obývá nejpočetněji zastoupená komunita Poláků v České republice, se označuje českým termínem Těšínsko, popřípadě Těšínské Slezsko. Těšínské Slezsko je po staletí pohraničním regionem, jež během svého historického vývoje připadal různým panovníkům, a byl součástí několika států. Z toho důvodu zde vedle sebe v současné době žijí Češi, Poláci a další národnosti. Vzájemně se zde prolíná česká, polská a regionální kultura, což je nejen místní populací považováno za zdejší bohatství. České označení Těšínsko má ale mnoho významů, nejčastěji se lze setkat s tvrzením, že zahrnuje okolí měst Českého Těšína i Cieszyna na polské straně, nebo celou oblast historického Těšínského Slezska. Přesnějším termínem je tedy polský či nářeční pojem Zaolzie¹. Zaolzie představuje společnou pohraniční oblast Čechů a Poláků, která vznikla po historickém rozdělení Těšínského Slezska mezi dvě středoevropské země – Polsko a Československo v roce 1920. Těšínsko si v minulosti prošlo řadou změn a zvrátů, jež daly za vznik specifickému lokálnímu charakteru tohoto území. Zároveň ale zásadně ovlivnily život zdejšímu obyvatelstvu a jejich současnou příslušnost k určitému etniku, neboť jen v průběhu 20. století měnilo Těšínsko sedmkrát státní příslušnost ...

Diplomová práce je rozdělena do několika částí. V první části bude představen cíl práce a metodika, která byla použita pro sběr dat a jejich následnou analýzu a interpretaci. V další části budou probrány stěžejní teoretická východiska, která jsou úzce spjata s problematikou identitárních konstrukcí, jako je například etnická či regionální identita. Budou zde nastíněny hlavní koncepty při studiu etnicity s ohledem na konstruktivistický přístup, k němuž se tato práce přiklání. Další kapitoly se budou věnovat etnické stereotypizaci nebo roli jazyka v kontextu etnických menšin. Poslední kapitola v teoretickém zázemí práce pojednává o národnostní menšině, kterou vymezuje z pohledu českého práva. Praktická část práce čtenáře nejprve seznámí s formováním a vývojem polské menšiny na území českých zemí v kontextu s historickými událostmi českých a československých dějin. Bude zde zobrazena historie polské menšiny v prostoru České republiky, stejně tak kapitola věnující se současnému stavu Poláků v České republice.

---

¹V rámci této diplomové práce bude používán jakožto polský ekvivalent k české části Těšínského Slezska.

Další kapitoly se věnují oblastním specifikám, mezi které patří dvojjazyčné nápisy nebo současná periodika dané menšiny. Následující část práce se zabývá zejména konstrukcí „polské“ identity v českém Těšínsku, kde jsou interpretovány a analyzovány poznatky získané na základě kvalitativního výzkumu, přičemž zde čtenář nalezne i výpovědi samotných zástupců polské menšiny. Poslední kapitola shrnuje výsledky výzkumného šetření.

2 Cíl práce a metodika

Cílem diplomové práce je zjistit hlavní faktory a atributy, které vzájemným působením utváří onu „polskou“ identitu sledované skupiny na Těšínsku. Zjištěné výsledky mají posléze napovědět, zda identita zkoumané skupiny vychází z etnické příslušnosti či je konstruována na základě regionálního umístění. Výzkumné téma je sledováno zejména z emické perspektivy, tj. z pohledu informátorů/informátorek².

Vzhledem k tomu, že nejpočetnější komunita Poláků v České republice obývá českou část Těšínského Slezska, byli za účelem výzkumného bádání vybráni informátoři z několika obcí v této oblasti. Dále je nutno uvést, že se výzkumného šetření zúčastnili pouze ti zástupci polské národnostní menšiny, kteří se do českého prostředí již narodili a jejich občanství je české.

K dosažení stanoveného cíle diplomové práce, která se zabývá tématem identitárních konstrukcí, byla za optimální přístup vybrána kvalitativní analýza sběru dat. Kvalitativní šetření oproti kvantitativnímu přístupu³ přináší možnost, jak zjistit detailnější informace o sledované problematice. Výzkumníci využívající kvalitativně orientovaný přístup považují právě onu „hloubku“ informací za přínosnější než jejich kvantitu. Pro zpracování tematiky bylo zapotřebí získat uvedený „hlubší“ náhled do interního prožívání národnostního citění polské minority.

Mezi stěžejní výhody kvalitativního zkoumání patří zainteresovanost výzkumníka v nalezení jedinečných a nenahraditelných poznatků, díky nimž bude možné podrobně popsat jedince, skupinu aj. Nutno však poukázat na určité deficity tohoto výzkumu, mezi které patří nemožnost generalizace získaných informací na širokou populaci. Informátoři jsou v bádání zastoupeni v menším počtu. Dalším nedostatkem je také časová náročnost a možná ztráta objektivního přístupu ze strany výzkumníka, která by mohla být klíčová v ovlivnění výsledků z jeho strany (Hendl, 2005, s. 51-52). I přes uvedená negativa je však z výše uvedeného důvodu stále nejvhodnějším způsobem pro tento typ výzkumu.

---

² Pro zjednodušení textu je dále používáno pouze generické maskulinum „informátor“ a ostatní pojmenování coby souhrnné označení dotazovaných mužů a žen.

³ Detailněji se rozdílem mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem zabývá publikace: DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost. Příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN: 246-0139-7.

Podnět pro toto výzkumné šetření dala badatelce osoba, která s ní navštěvovala jazykový kurz polského jazyka v prostorách Polského institutu v Praze. Tato osoba je současně z jednou z dotazovaných, narodila se v Českém Těšíně, kde s rodinou vyrůstala a byla zapsána do základní i střední školy s polským vyučovacím jazykem. Po úspěšném absolvování tamního gymnázia se rozhodla pro odchod do Prahy za vysokoškolským vzděláním, po jeho úspěšném absolvování získala pracovní nabídku v Praze a zatím v hlavním městě zůstává. Tato dotazovaná byla badatelčiným prvním kontaktem, a zároveň tzv. gatekeeperem, který výzkumníkovi pomáhá při vstupu do terénu a může zprostředkovat kontakty s dalšími možnými informátory. Terénní výzkum byl zahájen v květnu 2019 návštěvou Těšínska, kterou lze považovat za jakousi přípravnou fází sestávanou ze „zmapování terénu“. 25. května 2019 se v Třinci konala jedna z největších událostí polské menšiny – Festival PZKO. Festival je zaměřen čistě na polskou kulturu, od čehož se odvíjel i samotný program. Tato počáteční fáze výzkumné šetření probíhala technikou nezúčastněného pozorování.

Stěžejní techniku sběru dat během terénního výzkumu představoval narativní rozhovor, následně rozšířený o polostrukturovaný rozhovor. První rozhovor proběhl v září 2019 v Praze, poslední se pak uskutečnil v září 2020 v Českém Těšíně. Informátoři se zpočátku narativních rozhovorů potýkali s problémy při volbě vhodných úvodních slov či vět, nebo bylo vyprávění jejich životních příběhů odříkáno příliš rychle a stručně. V případě uvedených komplikací bylo přistoupeno k zásahu do rozhovoru ze strany tazatele, který se snažil vypravěče přimět nově položeným dotazem k dalšímu narativnímu vyprávění. Pokud však ze strany vypravěče k následnému kontinuálnímu vyprávění nedošlo, byly mu pokládány doplňující otázky dle dopředu promyšlených tematických okruhů, které byly utvořeny následovně:

- představení vypravěče a jeho rodiny;
- popis jednotlivých etap života (dětství, studium, zaměstnání, svatba, narození potomka aj.);
- jazyková identita informátorů a školní výuka
- představení daného regionu.

K narativnímu rozhovoru se přistupuje v případě, kdy je přítomna jakási skepse vůči možnosti dopracovat se ke zkušenostem jedince prostřednictvím základního schématu otázka-odpověď. Narativní rozhovor nevyžaduje konfrontaci subjektu se

standardizovanými otázkami, ale naopak je subjekt vyzván k volnému vyprávění (Hendl, 2005, s. 176). Autor konceptu narativního rozhovoru – německý sociolog Fritz Schütze (1999) – ho sám definoval jako otevřené vyprávění, jehož podstatou je spontánnost. „*V narativním interview je informant povzbuzován k tomu, aby ve spontánním vyprávění zprostředkoval, spolu se svými osobními životními prožitky, i kolektivně-historické biografické události s jejich konkrétními situačními průběhy.*“ Tazatel do vyprávění zasahuje pouze v minimální míře a veškerou iniciativu by měl převzít narátor. Tazatel se vypravěče snaží podpořit empatickým a tzv. aktivním nasloucháním. Dalším jeho úkolem je korigovat plynulý tok vyprávění, čímž dochází k „udržení“ vypravěče u výzkumného tématu. Volnost rozhovoru slouží k odhalení subjektivních zkušeností vypravěčů, které by prostřednictvím standardizovaného dotazování mohlo zůstat skryto. Narativní dotazování tazatelů umožní pochopit, co narátor považuje ve svém životním příběhu za prioritní a významné, a co naopak nezmiňuje, a je tak pro něj zřejmě nepodstatné (Hájek, Havlík, Nekvapil, 2012, Vol. 48, No. 2: 199–223). Výhodami narativního rozhovoru je, že si dotazovaný sám určuje pořadí informací podle důležitosti, dále jeho spontánnost a nenucenost. Nevýhodou je časová náročnost při následné transkripci rozhovorů.

Narativní část byla posléze doplněna o polostrukturovaný rozhovor. Tato metoda sběru dat je charakteristická tím, že si tazatel dopředu připraví seznam témat a otázek, na které se chce dotazovaného zeptat. Pořadí témat/otázek není striktně určeno, tazatel tak může sled otázek měnit v průběhu rozhovoru podle potřeby, případně v návaznosti na předchozí narativní část. Volnost v kladení otázek je předností této metody, navozuje přátelštější atmosféru mezi tazatelem a informátorem. Polostrukturovaný rozhovor má i své stinné stránky, tazatel může v rámci výzkumu zapomenout dodržovat určitou objektivitu a následkem toho poté projevuje své subjektivní postoje či klade návodné otázky (Reichel, 2009, s. 111–112).

Tato polostandardizovaná část rozhovoru nabídla prostor, pro již konkrétní dotazy či případné dovysvětlení výpovědí. K polostrukturovanému interview docházelo i během vyprávění, jelikož mnohé výpovědi byly příliš krátkého charakteru a bylo je proto zapotřebí rozvinout o další informace pro lepší pochopení situace.

Výběr informátorů proběhl na základě stanoveného kritéria, které vyžadovalo příslušnost k polské menšině žijící na českém území. Již zmíněný první narátor, který byl zároveň i badatelčíným „gatekeeperem“, poskytl dva kontakty, na jejichž

základě bylo zprostředkováno osobní setkání s dalšími vypravěči. Získávání prvních kontaktů probíhalo metodou tzv. „sněhové koule“. Ostatní kontakty byly posléze dohledány přes facebookové skupiny „*Polacy w Czechach*“ a „*Cieszyn i Śląsk Cieszyński – Český Těšín a Těšínské Slezsko*“, ve kterých byli nalezeni další reprezentanti polské komunity v českém prostoru. Badatelka v těchto dvou skupinách veřejně oslovila všechny její členy a následně se jí do soukromých zpráv začali ozývat potenciální narátoři.

Interview se odehrávala na lokacích vybraných samotnými informátory, neboť se ve zkoumaném regionu lépe orientovali a měli přehled o místech zaručující klidné a tiché prostředí pro provedení rozhovoru včetně provedení jeho nahrávky. Tři rozhovory se odehrály v domácím prostředí informátorů, kde žijí se svými rodinami. Zde je na místě uvést, že se tato interview odehrála za více uvolněné atmosféry, což se pozitivně odrazilo na celkové délce rozhovorů, které byly delší než u interview odehrávajících se mimo domov. Další výhodou byla jistě i možnost nahlédnout prostřednictvím fotografií do života těchto jedinců. Vypravěči badatelce rovněž ukazovali vhodné publikace pojednávající o této autochtonní menšině či tradiční kroj. Jedno interview bylo provedeno v kavárně nacházející se v polské části Cieszyna, do kterého lze dojít přes jeden ze zdejších nejznámějších mostů – most Přátelství. Svůj výběr odůvodnil tím, že se v polském prostředí cítí více „doma“, protože se zde narodili jeho předci. On sám se narodil již do české části. Většina informátorů vzala badatelku do kaváren/cukráren/restaurací v centru polské národnosti, v Českém Těšíně.

Jednotlivá interview byla zaznamenávána na nahrávací zařízení a po skončení rozhovoru vždy následovala jejich transkripce, analýza a interpretace prostřednictvím kódování. Nahrávacím zařízením byl mobilní telefon, který v dnešní době představuje běžnou součást života, a tak byla jeho přítomnost po velmi krátké chvíli zcela ignorována. Průměrný čas rozhovorů se pohyboval v rozmezí 1,5 až 2 hodiny a panovala při nich pohodová a přátelská atmosféra. K tykání se přistupovalo zejména při interview v domácím prostředí anebo v případě rozhovorů s reprezentanty mladší generace.

Vyprávění probíhala převážně v českém jazyce, nebylo však výjimkou, když dotazovaní v určitých momentech samovolně přešli do místního nářečí „*po naszymu*“, které je pro ně přirozenější a velká část dotazovaných ho považuje za svůj mateřský jazyk. V češtině tápali hlavně zástupci mladší generace, zejména pak jedinci, co za sebou mají školní docházku pouze v polštině. Nebyli si mnohdy jisti správným obratem

a pokud si nemohli vzpomenout na český termín daného předmětu či pocitu, uchýlovali se k přepínání jazykových kódů, což znamená, že si některá slova vypůjčili buď z polského jazyka nebo z tamějšího dialektu „*po naszymu*“. Následná transkripce proběhla v českém jazyce, aby byl zachován jednotný ráz této práce.

Samotný průběh bádání, včetně následné analýzy, byl proveden v souladu s etickou směrnicí České asociace pro sociální antropologii. Což znamená, že všichni zúčastnění byli před zahájením bádání seznámeni s výzkumným tématem, a rovněž byli upozorněni na pořizování nahrávek rozhovorů, které byly klíčové pro zpracování analýzy a interpretace. Narátoři byli dále ujistěni, že tazatelkou pořízený zvuková záznam zůstane uschován pouze v archivu badatelky a výsledná data budou sloužit výhradně pro účely zpracování této diplomové práce. Z důvodu zachování anonymity narátorů, byla místo skutečných jmen použita písmena A–Q.

Celkově bylo provedeno sedmnáct rozhovorů narativního typu s relativně vyváženým genderovým rozložením – osm mužů a devět žen. Věková hranice dotazovaných se pohybovala v rozmezí 15 až 52 let. Všech sedmnáct informátorů má české občanství, ale jejich intenzita etnického vědomí se liší, jak bude patrné z tabulky 3, která se nachází v praktické části práce. Pracovně byli oslovení narátoři rozděleni na dvě generační skupiny, konkrétně na mladší a starší generaci. Mladá generace v práci reprezentuje jedince do 35 let, a tvoří ji čtyři muži a pět žen. Střední generace je zastoupena věkovou skladbou 36 až 52 let, a jejími představiteli byli čtyři muži a čtyři ženy. Společným znakem pro většinu z dotazovaných bylo dosažení středoškolského vzdělání v polském jazyce vyučovacím. Výjimku tvořil pouze jedem muž zastupující mladou generaci, který absolvoval základní i střední vzdělání v českém jazyce. Druhou výjimkou byla žena ze starší generace, která navštěvovala polskou základní školu a střední školu v českém jazyce. Tabulka č. 1 přináší stručný přehled dalších informací o dotazovaných, kteří na výzkumném šetření participovali.

Narátoři se k tazatelce chovali přátelsky a byla u nich viditelná snaha co nejdůležitěji zachytit podstatu daného tématu a objasnit záležitosti, které by pro badatelku české národnosti mohly být hůře pochopitelné. Každý vypravěč badatelku nezapomněl „poučít“ o faktu, že se v České republice narodil a stejně jako jeho předci žije na stále stejném místě, do českého prostředí se tedy dodatečně nepřistěhoval, jak si mnozí myslí.

Část rozhovorů byla provedena v období pandemie Covid-19, bylo proto nutné respektovat vládní protikoronavirová opatření, jako je například rozestup či nasazené roušky. Tato situace způsobila rovněž komplikace spojené s uskutečněním rozhovorů, kdy tři interview byla na poslední chvíli zrušena ze strany narátorů kvůli obavám z možného nakažení Covidem-19. Jeden z nich se ale nakonec podařilo provést skrze videohovor na Skype.

Tabulka č. 1: Seznam narátorů

Pohlaví	Označení narátora	Věk	Vzdělání	Zaměstnání
Žena	A	16	Polská ZŠ i SŠ	Student
Žena	B	19	Česká ZŠ i SŠ	Student
Žena	C	24	Polská ZŠ i SŠ	Služby
Žena	D	28	Polská ZŠ i SŠ	Účetní
Žena	E	33	Polská ZŠ i SŠ	Učitelka
Muž	F	16	Polská ZŠ i SŠ	Student
Muž	G	19	Polská ZŠ i SŠ	Student
Muž	H	26	Polská ZŠ i SŠ	Služby
Muž	I	34	Polská ZŠ i SŠ	Strojvedoucí
Žena	J	37	Polská ZŠ i SŠ	Podnikatelka
Žena	K	40	Polská ZŠ i SŠ	Lékařka
Žena	L	42	Polská ZŠ i SŠ	Knihovnice
Žena	M	48	Polská ZŠ, česká SŠ	Prodavačka
Muž	N	39	Polská ZŠ i SŠ	Horník
Muž	O	42	Polská ZŠ i SŠ	Učitel
Muž	P	49	Polská ZŠ i SŠ	Podnikatel
Muž	Q	52	Polská ZŠ i SŠ	Invalidní důchodce

Zdroj: vlastní zpracování

3 Literární rešerše

V následující kapitole jsou představeny rozborů jednotlivých publikací a odborných textů pojednávající o zkoumaném tématu. Otázku autochtonního polského obyvatelstva obývajících území české části Těšínského Slezska řeší nejen česká, ale i polská relevantní odborná literatura.

Českou část Těšínského Slezska lze stejně jako ostatní pohraniční území označit za specifickou oblast, a to jak v kulturním a politickém, tak i jazykovém kontextu. Z tohoto důvodu je samozřejmé, že daný region vzbudil a nadále vzbuzuje u řady badatelů nebývalý zájem. Z polských autorů zabývajících se polskou minoritou v České republice, lze uvést Arkadiusza Markowského, který se v rámci odborného článku v časopisu *Politeja* specializuje na historický vývoj menšiny v Těšínském regionu (v tzv. Zaolzie). Článek nese název *Zaolzie. Mniejszość polska w Republice Czeskiej (2004)* a autor v něm podává stručný popis historických událostí od 19. století až po rok 1989, kdy je jeho hlavní snahou vymezit dílčí změny, jenž nástup demokracie pro menšinu přinesl. Markowsky dále představuje oficiální organizaci, která polskou minoritu v regionu zastupuje – Kongres Poláků v ČR a zkoumá, jakou úlohu plnila v době sociálních změn. Pojednává také o další významné organizace – o Polském kulturně-osvětovém svazu (PZKO), která byla a stále je jedinou organizací zaměřující se na polskou národnostní skupinu v zemi.

K česko-jazyčným publikacím zkoumající historický kontext polské menšiny na Těšínsku, je dobré zmínit dílo *Poláci na Těšínsku (2009)*. Publikace je originální tím, že se na jejím vzniku podílel smíšený česko-polský kolektiv autorů. Publikace předává informace o polské minoritě v České republice a jejím cílem je na základě aktuálních poznatků historického výzkumu předložit nejpodstatnější fakta o Polácích žijících ve specifické části – na Těšínsku. Kolektiv autorů přináší poznatky v oblasti dějin Poláků na Těšínsku v období 20. století, tj. v době, kdy se z Poláků stala národnostní menšina v rámci Československa, potažmo českého státu. Starší dobu publikace zaznamenává jen okrajově, zejména v případě, kdy je nutná alespoň elementární znalost pochopení dějin Těšínska. Publikace detailně mapuje události, který byly zapříčiněny například rozpadem Rakouska-Uherska a znamenaly pro Těšínské Slezsko rozdělení. Dále je zde nastíněna aktivita Poláků v nové realitě první Československé republiky. Dílo se v plné výši soustředí na politické dějiny a kulturní či společenské činnosti místních obyvatel jsou zde zmíněny pouze okrajově.

Význačné poznatky v dějinách česko/československo-polských vztahů ve 20. století přinesl český historik Jiří Friedl. Řadu výsledků svých bádání publikoval v mnoha studiích, a to jak v České republice, tak i v Polsku. V roce 2012 byla vydána jeho monografie *Češi a Poláci na Těšínsku 1945–1949*, která sleduje česko-polské vztahy na Těšínsku v průběhu prvních let po druhé světové válce. Autor si klade za cíl představit nejen té odborné, ale i laické společnosti nejzásadnější problémy, kterým Češi a Poláci v uvedeném regionu museli ve vymezeném období čelit. Kniha popisuje příčiny, proč Poláci na československém území zůstali, a rozebírá zásadní události, jež daly za vznik vztahům mezi oběma národy.

Zaolzie je národnostně smíšeným prostorem, v němž je jazyk jedním z nejdůležitějších ukazatelů příslušnosti k národu. V rámci etnoidentifikačních faktorů se jazyk řadí na první místo a jeho významnost je přiblížena ve dvojjazyčné publikaci *Jazyk příhraničního mikrosvěta (běžná mluva Těšíňanů v ČR) = Język przygranicznego mikroswiata: (mowa potoczna mnieszkańców Zaolzia)* z roku 2017 napsané českou lingvistkou a slavistkou Irenou Bogoczovou. Autorka se pomocí publikace snaží předat bližší informace o aktuální jazykové situaci panující na Těšínsku, svá tvrzení dokládá i autentickým jazykovým materiálem. V práci jsou shrnuty výsledky terénního výzkumu, který byl proveden osobně se zástupci polské školní mládeže. Výběr zúženého badatelského vzorku měl svá opodstatnění – zjistit, jak na tom generace školou povinná s využíváním nářečí je, zda ho používá aktivně, anebo pouze pasivně. Publikace se dále zaměřila na několik základních témat, která se věnovala specifiku těšínského Slezska, zejména jeho české části; zdejšímu společenství a jeho kulturnímu a jazykovému povědomí, nebo si kladla za cíl komparovat tradiční nářečí se současnou mluvou jeho uživatelů.

Výzkumná šetření a práce, která mají za cíl analyzovat sociální procesy autochtonní polské menšiny na Těšínsku, nevznikají pouze na českém území. Několik autorů z Polské republiky se tématem rovněž zabývá. Patří mezi ně například antropoložka, socioložka a pedagožka Halina Rusek, která se narodila v Polsku, životní okolnosti ji ale přivedly do České republiky, kde dosud žije a pracuje. Roku 1997 sepsala sociologickou publikaci, která se nazývá *Kulturowe wzory zcia polskich rodzin na Zaolziu a asymilacja*.

Mezi důležité autory pojednávající o oblasti českého Těšínského Slezska bezesporu patří Magdalena Ćmiel, která má polskou národnost a žije na Zaolzie. V roce 2016 byla vydána publikace *Tozsamosc dwoch pokolen Zaolzia*. Publikace sumarizuje poznatky

z empirického výzkumu probíhajícího od roku 2011. Za účelem bádání byly do výzkumu vybráni informátoři podle tří hlavních kritérií. První kritérium bylo území Zaolzie, na němž měli dotazovaní žít, druhé kritérium spočívalo v národnosti předků zkoumaného obyvatelstva (polský původ se odvíjel od docházky do polské školy) a poslední kritérium představovalo rozdělení informátorů na dvě generace. Starší generaci reprezentovali zástupci narození před druhou světovou válkou, tedy před rokem 1939. Tito obyvatelé byli ovlivněni řadou historických událostí, jako byla kupříkladu německá okupace, česko-polský spor o těšínské území a v neposlední řadě obdobím socialismu, které znamenalo úplné uzavření československo-polských hranic. Informátoři, kteří ve výzkumném šetření zastupují mladou generaci, jsou obyvatelé Zaolzie narození v letech 1981-1993, tedy v období, kdy končila komunistická vláda a nastal rozpad Československa. Empirický výzkum byl proveden s celkem dvaceti narátory, kteří se generačně rozdělili na dvě poloviny. Spojujícím znakem všech dotazovaných byl jejich polský původ. Jenž ale nepředpokládal, že by se narátoři museli nutně cítit jako Poláci. Bádání přineslo nejen poznatky o asimilaci polského obyvatelstva a jejich pocitů propojených s národní identitou, ale také skutečnost, že místní mluva je jedním z nejdůležitějších faktorů národní identity místních lidí. Nářečí „*po naszymu*“ se v tomto prostoru užívalo ještě dříve než oficiální polský jazyk. V rámci průzkumu bylo rovněž zjištěno, že na uchování národní identity zdejšího obyvatelstva má podstatný vliv být členem některé z polských organizací či institucí, neboť těšínské Slezsko se již od nepaměti pyšní bohatou kulturně-osvětovou tradicí. Magdalena Ćmiel na základě výsledků výzkumu komparuje národní identitu u mladší a starší generace a zjišťuje, že zástupci mladší generace nejsou o své národní identitě přesvědčeni v takové míře jako reprezentanti starší generace. I tak lze ale konstatovat, že ona „polskost“ byla u všech účastníků výzkumu zřejmá. Nelze však generalizovat, zda se narátoři cítí být více Polákem než někým jiným, neboť se jedná o velmi subjektivní pocit každého z nich.

Z dalších představitelů, jež v dané oblasti podnikl rovněž několik terénních zkoumání, je sociální antropolog Jakub Grygar. Ve své doktorské práci nazvané „*Paměť identity – identita paměti: Politiky vzpomínání ve Stonavě na Těšínsku*“ řešil vztah mezi sociálními identitami a zacházením s minulostí. Zkoumal, jakou roli sehrává porozumění minulosti při každodenním utváření sociálních identifikací. Výzkumné šetření se odehrálo v letech 2001–2004 v obci Stonava v české části regionu Těšínské Slezsko. Část nabytých poznatků

z daného geografického prostoru se objevila i v Antropologickém symposiu II. z roku 2003 v článku nazvaném „*Být Polákem na Zaolziu (Reflexe a autoreprodukce minoritní kultury)*“, kde Grygar popisuje, že být Polákem na Zaolziu nesouvisí s prohlášením, že jím dotyčný opravdu je, nebo že ovládá polštinu. Pro zdejší obyvatele to znamená být součástí specifických sociálních sítí v rámci své obce a disponovat tak určitým kulturním a sociálním kapitálem, kdy například sdílí společnou interpretaci minulosti, včetně společných tajemství.

4 Teoretická východiska

4.1 Identita

Identita je nezaměnitelnou podstatou každého jedince a je formována na základě mnoho faktorů (gender, věk, rasa, kultura atd.). Jednou z možných charakteristik identity je uvědomování si své individuální výjimečnosti v porovnání s ostatními jedinci, kteří jsou nazíráni jako svébytné a diferencující se bytosti (Bahenský, 2010, s. 56). *Sociologický slovník* chápe identitu jako: „*Hluboký pocit vlastní totožnosti založený na prožívání vlastní komunity. (Jakým člověkem jsem a čím se liším od druhých.) Identita zahrnuje i hodnoty, kterým jedinec věří a na nichž zakládá smysl svého života („světonázor“, osobní ideologie)*“ (Jandourek, 2001, s. 104).

Problematiku identity je vždy nutné řešit na základě konkrétního vědeckého oboru, neboť se jedná o velmi komplexní fenomén. Pojem identifikace je například ve filozofických či psychologických oblastech chápán a používán ve zcela odlišných souvislostech a není přitom vyloučeno, že si některé významy pojmu mohou i navzájem odporovat. V rámci této diplomové práce je identita zkoumána v kontextu sociologie a sociokulturní antropologie a je chápána ve smyslu sociální identifikace.

Identita je v této práci nahlížena z pozice sociálního konstruktivismu, tak jak byl představen americkými sociology Peterem Bergerem a Thomasem Luckmannem v publikaci *Sociální konstrukce reality* (1999). Identita je nedílnou součástí subjektivní reality. Zprvu by se mohlo zdát, že identita představuje cosi automatického, co bylo jedincům naděleno, že je tzv. neměnnou esencí lidského „já“, alespoň tak na ni pohlíží zastánci primordialistického konceptu. Ovšem, dle konstruktivistů tento pohled navozuje mylný dojem. Konstruktivisté Peter Berger a Thomas Luckmann identitu jedince a skupiny, tzn. kolektivní identitu, definovali jako odraz dialektického vztahu mezi individuálním vědomím a společností, jelikož mezi všemi částmi subjektivní reality a společností, je přítomen dialektický vztah. Prostřednictvím sociálních procesů, které souvisí se sociální strukturou, je identita dále rozvíjena či udržována. Dokonce může docházet k jejím obměnám a přebudování. Jak již bylo psáno, jedná se o dialektický vztah,

který je uplatnitelný mezi oběma stranami, tzn. takto nově utvořená identita umí ovlivnit, udržovat, obměňovat, ba i přebudovat sociální strukturu, jež je dána (Berger, Luckmann, 1999, s. 170–172). Závěrem lze konstatovat, že identita není primordiální substancí, ale je produktem sociálních interakcí. Specifické historické sociální struktury dávají za vznik odlišným typům identit, jež lze posléze dobře rozpoznat. V návaznosti na toto tvrzení lze uvést za příklad identitu amerického občana, která je jistě odlišná od identity francouzského občana. Dalším příkladem by mohla být identita jedince, který je zaměstnán v ekonomickém odvětví a jehož identita se s největší pravděpodobností bude diferencovat od identity umělce. Každý den je možné setkat se s několika typy identit, jejichž jinakost či naopak podobnost je možné si snadno ověřit. Pokud by výše zmíněný Američan pochyboval nad odlišnou identitou Francouze, může se do Francie odletět ujistit sám. Nutno připomenout, že tyto druhy identit jsou čistě sociálními produkty a tvoří poměrně stabilní elementy objektivní sociální reality (Tamtéž, s. 170–172).

Norský antropolog Tomas Hylland Eriksen usuzuje, že je sociální identita konstruována na základě identifikace s někým či naopak vymezením se vůči někomu jinému. Základní premisou je tedy konstrukce rozdílů a kontrastů. Jedinec hledá svou identitu po celý svůj život a je běžné, že je identita proměnlivá, například v závislosti na relaci vůči druhému. Zároveň je také závislá na konkrétní situaci. Lze tedy tvrdit, že identita je relační a situační (Eriksen, 2007, s. 68-74).

Pro vytvoření identity je zapotřebí nemalé množství faktorů, kterými je jedinec obklopen, nebo je přímo jeho součástí. Počínaje biologickými vlastnostmi, přes věk, gender, sexualitu, rasu, až po sociálně-ekonomické či politické vlivy. Právě díky těmto vlivům je pojetí identity neustále proměnlivé. Každého člověka během života obklopují nejrůznější sociální sítě, čímž je vytvořeno prostředí, ve kterém se mohou střetávat různá identifikační kritéria jedinců. Prostřednictvím tohoto procesu pak vzniká sociální (kolektivní) identita.

Konceptem osobní a kolektivní identity se zabíral egyptolog německého původu Jan Assmann. Assmann, podobně jako Berger a Luckmann, klade důraz na složky „já“ a „my“, jež jsou podstatou onoho dialektického vztahu. Vše se snaží vysvětlit na základě

poněkud protichůdných tvrzení. První teze uvádí, že osobní identita, tj. „já“, se utváří zvenčí, na čemž se podílí interakční a komunikační struktura skupiny. V takovém případě skupinová identita dominuje nad identitou jedince. Nicméně, druhá teze tvrdí, že kolektivní identitu lze vytvořit bez jednotlivých individualit, jež mají významný podíl na konstrukci onoho „my“. Tato teze tedy umísťuje individuální část nad celek. Ačkoliv se obě tvrzení jeví jako paradox, realitou je, že se jedná o dialektiku závislosti a konstituce (Assmann, 2001, s.115). Jednotlivec je závislý na určité sociální skupině a jeho identita se odvíjí od role, kterou ve skupině zaujmul. Zároveň, daná skupina je konstruována díky součinnosti jejích zástupců (Tamtéž, s. 116).

Assmann se o kolektivní identitě tvrdí, že je obrazem, jež si o sobě samém utváří určitá skupina a se kterým se ztotožňují její příslušníci. Dále uvádí (Tamtéž, s. 117), že: *„Tato identita neexistuje „o sobě“, nýbrž vždy jen v té míře, v níž se k ní určití jedinci hlásí“*.

V závislosti na Assmannových úvahách nelze kolektivní identitu dále považovat za esenciální složku, nýbrž se jedná o sociální konstrukt, který přináší pocit sounáležitosti k dané skupině, ať už se jedná o etnikum, národ či jiné sociální uskupení. Skutečná forma kolektivní identity se navenek prezentuje skrze společně sdílené ideje nebo zájmy, které jsou posléze jakýmsi kontra-obrazem k leckdy antagonisticky vnímanému „oni“ (Lovoziuk, 2005).

Etnická identita jako druh kolektivní identity

V případě, že je kolektivní identita demonstrována jako pocit sounáležitosti k určité skupině, pak etnická identita znázorňuje sounáležitost ke skupině na etnickém základu. Tento pohled umožňuje na etnicitu nahlížet jako na konkrétní projev kolektivní identity a podle etnologa Petra Lovoziuka (2012, s.42) ji lze v konstruktivistickém pojetí chápat jako: *„(...) chtěný produkt členů dané společnosti, jimiž je jako společenský organizační princip ustavována v procesu společenské interakce.“*

Etnicita je v rámci sociální antropologie/etnologie hojně diskutovaným tématem již od konce roku 1960. Termín etnicita byl ale poprvé uveden až roku 1972 v Oxford English Dictionary. Jako pojem byl poprvé použit americkým sociologem Davidem Riesmanem

roku 1953. Historický vývoj pojmu ale sahá už do období starověkého Řecka. „Ethnos“ (původně ethnikos) v řečtině znamenalo barbar/pohan (Williams, 1976, s. 119).

Eriksen se domnívá, že etnicita jakožto pojem v moderním diskurze je chápána jako vztah mezi dvěma i více kolektivy. „Etnické“ je vlastně vše, čím se jako „My“ odlišujeme od „těch druhých“. Etnicita je relační a situační – není stálá a je uměle vykonstruovaná. Je podmíněna vztahu a sociálním interakcím mezi kolektivy. Eriksen odmítá, že by podstatou etnicity byla kulturní odlišnost, a že by etnicita mohla být na jejím základě utvářena: „třebaže se obecně věří, že etnicita vyjadřuje kulturní rozdíly, panuje mezi etnicitou a kulturou vztah velice variabilní a komplexní, rozhodně pak neexistuje žádný jednoduchý vzájemný vztah mezi etnickými a kulturními diferencemi“ (2007, s. 105).

Na skutečnost, že etnicita není založena na kulturním obsahu, nýbrž, že zásadní moment je rozhraničení, upozornil již v 60. letech 20. století především Fredrik Barth ve svém díle *Ethnic Groups of Boundaries* (1969). O etnicitě se poprvé vyjádřil jako o vztahu, což bylo zlomovým okamžikem pro společenskovední obory. Dle Bartha byl tento okamžik oproštěním etnicity od primordiálního konceptu, který byl do té doby považován za jediný možný. Etnicita byla nově nahlížena jako jev, jenž je definován situačně. Prosazovat se rovněž začala Barthova teze, která říká, že etnickou skupinu nedefinuje kultura, ale sociální hranice (Eriksen, 2012, s. 72–74). Z této myšlenky vychází i současná kulturní antropologie. Etnicitu lze považovat za soustavu faktorů, které člověku pomáhají s jeho identifikací vůči ostatním členům skupiny. Jakákoliv etnická skupina má k dispozici kolektivně sdílené prvky, kterými jsou zejména jazyk, společná historie, otázka víry či percepce o společenském původu.

Každá z etnicky odlišných skupin má rozdílné představy atributech či rozhraničení, prostřednictvím kterých dochází ke konstrukci jednotlivých identit. Zatímco u některých komunit je při utváření etnické identity nejdůležitějším prvkem jazyk, jako tomu je v i případě zkoumané polské menšiny v České republice, u odlišných skupin se můžou projevit jiné prvky rozhraničení. Nicméně je nutno uvést, že jazyk není v případě menšin statickým prvkem a v závislosti na interakci s většinovým společenstvím existuje riziko jazykové asimilace. Jazyk je dynamickým faktorem, který může život menšinové komunity

v menší či větší míře ovlivňovat (Seweryn, Smagacz, 2006, s. 25). Další atributy etnické identity byly determinovány na základě prostředí, ve kterém jednatel přebývá.

Termín etnikum studoval i britský sociolog Anthony D. Smith (Smith 1989, cit. dle Tesař 2007, s. 19–20), který se rozhodl sepsat šest základních atributů, jenž mohou vymezovat etnikum:

- 1) kolektivní jméno neboli etnonymum.
- 2) Mýtus o společném původu.
- 3) Sdílená historická paměť, která je předávána z generace na generaci.
- 4) Jeden či více odlišujících prvků společné kultury.
- 5) Spojení s určitou „vlastí“.
- 6) Pocit solidarity s významnými částmi populace.

Každé etnikum má v sobě jedinečnost, díky které jsou i jednotlivé atributy rozhraničení originální, a příkládá se jim odlišná důležitost. Atributy nejsou stálé, mění se v závislosti na tom, vůči které odlišné skupině se dané etnikum právě vymezuje. Etnicita je vztahem a nestálým jevem. Může se podle situace měnit z úrovně na úroveň a jedinec se může během života potýkat i s vícero úrovněmi etnicity, které se navzájem nebudou nijak vylučovat (Tesař, 2007, s. 55).

Eriksen (2012, s. 69-70) s vymezením atributů etnické identity nesouhlasí. Uvádí, že pouhé vytyčení specifických rysů jako jsou kolektivně sdílená náboženství, jazyky, území či zvyky, nestačí. V rámci jednoho území může pobývat několik etnicky odlišných skupin, některé z nich se mohou dorozumívat stejným jazykem nebo se hlásit ke stejnému náboženství, případně mohou sdílet obojí. Pokud tyto skupiny skutečně vyznávají totožné náboženství, jazyk nebo další z atributů, nemusí se jednat o jedinou oblast výskytu. Stejně tak mohou existovat skupiny s totožným náboženstvím, jazykem a dalším kdekoli jinde ve světě. Z toho vyplývá, že Eriksen zmíněné atributy neřadí k rozlišujícímu kritériu etnicity. V současnosti není vyloučeno ani etnikum, které by bylo utvořeno na základě společné krve. Členové etnických skupin mezi sebou automaticky sdílí ideje o společném původu. U většiny případů už ale není nikde stanovené, jak hluboko do historie by měl případný společný původ sahát. Etnické skupiny se rády upínají k představě o společné kultuře. Tato představa se ale u každého z etnik liší.

Etnická identita je konsepektem přístupů a názorů o sobě samých, které se generačně předávají napříč danou etnickou skupinou. Etnicita je potlačena do momentu, kdy dojde ke kontaktu s jinými etniky (Průcha, 2007, s. 120). Proto je tedy možné, potýkat se u menšinového etnického obyvatelstva s výraznější potřebou identifikačních znaků, symbolů či atributů definujících etnickou identitu (Šatava, 2009, s. 47). Antropolog ze Skandinávie, Thomas Hyllnad Eriksen, udává, že každé ztotožnění, tedy i etnické, se odehrává pouze v průběhu identifikace se s někým, nebo v opačném případě, kdy se má jedinec vymezit vůči svému okolí. Jedinec se snaží hledat rozdíly, jež ho odlišují od ostatních etnik. Eriksen tedy považuje vztah etnika vůči okolí za stěžejní část v případě etnické identifikace. Podstatný význam připisuje zejména kontrastům, pomocí kterých se skupina dokáže diferencovat od „těch druhých“, což jedincům skupiny přináší pocit jedinečnosti. Tím se utváří pomyslná kulturní hranice, která je nástrojem pro odlišení bližních od cizích.

Etnická identita člověku dává nejen pocit sounáležitosti s příslušnou skupinou, ale zároveň do jedincova života vnáší etnodiferencující charakteristiky, které navozují pocit odlišnosti od zástupců z „cizích“ skupin (Eriksen, 2007, s. 268).

4.1.1 „Etnické anomálie“

V rámci společnosti existují početné kategorie jedinců, kteří nemohou přesně deklarovat svou etnickou identitu nebo pro ně otázka sebeidentifikace není zásadní. Antropolog Eriksen navazuje na označení „etnické anomálie“ pocházející od Mary Douglas, která ve svém díle *Čistota a bezpečí* (2014, s. 75) označila za anomálii „(...) *element, který nezapadá do daného souboru či řady.*“ Lze tvrdit, že termín „etnické anomálie“ je nestandardním druhem etnické identity. Eriksen považuje za typický příklad takové „anomální“ etnické kategorie potomky ze smíšených manželství či potomky imigrantů v Evropě, kteří pochází zejména z druhé a třetí generace. Charakteristickým znakem u těchto potomků bývá bilingvismus, jenž jim zaručí dvojjazyčnost ve smyslu, že budou umět hovořit jak svou mateřtinou, tak i mluvou hostitelského státu. U těchto jedinců je také možné očekávat dvojí občanství (Eriksen, 2012, s. 109).

Český etnolog Leoš Šatava přichází se dvěma protichůdnými koncepty. „*Bud'anebo*“ je dualistickým paradigmatickým předpokládajícím, že jedinec patří k určité etnické komunitě, nebo naopak ke druhé. Tzv. „třetí cesta“, která by se mohla objevit u jedinců z etnicky smíšených manželství, je nereálná. Naopak paradigma „*Nejen-ale i*“ je kontrastem vůči předešlé tradicionalistické koncepci a lze jej považovat za multikulturalistické pojetí. Koncepce vnímá minority a snaží se propojovat prvky minoritní a majoritní. Všem kulturám přisuzuje podíl na kolektivním bohatství společnosti. Pojetí v takové míře již nelpí na etnické identitě, a je proto v dnešním globalizovaném světě, ve kterém dochází ke stále frekventovanějšímu prolínání kultur, nejvhodnější (Šatava, 2009, s. 17–19). V situaci, kdy majoritní společnost odmítne tolerovat „hybriditu“ a další nevyjasněné identity, zbývají podle Eriksena této specifické etnické identitě dvě výsledné možnosti. První varianta, která se netěší velkému zájmu, vyžaduje od dominantní skupiny přijetí nových členů. Druhá varianta nabízí dvě možné formy: „*anomální skupina se může oddělit a prohlásit se za etnickou kategorii, anebo mohou její členové zůstat věrni etnické kategorii svých prarodičů, jakkoli jsou si vědomi své kulturní odlišnosti*“. (Eriksen, 2012, s. 110). Následně Eriksen v knize předkládá charakteristický příklad etnické anomálie na potomcích pákistánských přistěhovalců žijících v Norsku, kteří se nedokážou jasně identifikovat. Ačkoliv poslední studie vysledovaly výraznější příklon k norské identitě, o percepci domova z nich ale velká část stále pochybuje. Etnickou anomálii lze také pozorovat na zkoumané identitě v této diplomové práci, zejména u jedinců z určité etnické

skupiny, kteří byli vychováni a vzděláváni v jiném jazyku či dialektu a následně se rozhodli pro odchod z tohoto prostředí do kulturně odlišného prostředí jiné etnické skupiny.

4.1.2 Etnická stereotypizace

K termínu etnicita se dále váže pojmosloví etnická stereotypizace. Český psycholog Milan Mikuláščík (2010, s. 67-68) o stereotypech tvrdí, že to jsou „*formy iracionálně založeného posuzování jednotlivců, skupin a národů*“. Stereotypy souvisí se skupinou lidí, jejíž členové se vyznačují určitým společným znakem, sdílí stejná stanoviska a mají i stejný projev chování. Hodnocení jedince nespočívá v pochopení jeho samotného, jak se ve skutečnosti projevuje, ale je na principu předem vytyčených kritérií přiřazen k patřičné skupině. Stereotypizace není dokreslení obrazu jedince/skupiny podle nekompletních údajů, ale jejím cílem je přiřadit jedince/skupinu do předem připravených schémat. Čím je menší množství informací, tím je lehčí uchýlit se ke stereotypům. Stereotypy nelze označit za stabilní, dochází u nich k mírným změnám, kupříkladu vlivem ideologií nebo politiky. Stereotypy jsou dále formovány prostředím, životním stylem a společenským postavením. Významnou roli na dotváření stereotypu má situační kontext – pokud se daná osoba pohybuje v různých situacích, ovlivní to naše vnímání a můžeme na ni začít pohlížet odlišným způsobem. Stereotypy lze dělit na autostereotypy, jež znamenají představu o sobě samém nebo o vlastní skupině a na heterostereotypy, které naopak přináší představy o cizích skupinách. Autostereotypy jsou považovány za příznivější (Hroch, 2009, 240-242). Dále se stereotypy člení na pozitivní/negativní, podle barvy pleti, národnosti či příslušnosti k etnickým skupinám.

Etnické stereotypy schematicky nahlíží na ty „Druhé/Jiné“. Na základě stereotypu lze pohlížet na „Druhé“ – etnicky/národnostně rozdílné jako na nástroj, který ostatním přináší zjednodušený obraz reality. Stereotypní smýšlení spočívá v přiřazení pozitivních, ale častěji negativních vlastností/atributů členům určité skupiny. Stereotypní náhled na „Druhé“ je předáván generačně, a proto je velmi složité se ho zbavit. Vlastní poznatky či zkušenosti daly za vznik stereotypům, které zjednodušují vlastní představu světa a dělají ho předvídatelnější (Košťálová, 2012, s. 34).

Eriksen uvádí, že stereotypy jsou sdíleny jak mezi dominantními, tak i podmaněnými skupinami, a jsou rozšířeny napříč polyetnickými společnostmi. Stereotypy nereflktují skutečnost, nedefinují, co určitá skupina reálně dělá, a proto je zapotřebí přemýšlet nad příčinami jejich vzniku. Autor uvádí několik existenčních důvodů stereotypů: a) stereotypy pomáhají třdit svět na určité druhy lidí a přináší jedinci pocit, že společnosti rozumí; b) stereotypy jsou schopny ospravedlnit privilegia a rozdíly v přístupu ke zdrojům, které má společnost k dispozici; c) stereotypy jsou klíčové při vymezování hranic své vlastní skupiny. U většiny případů platí, že se stereotypy o sobě samých projevují nadřazeností své skupiny. Existují ale i minority, které mezi sebou šíří zejména negativní stereotypy o sobě samých a nadřazeným skupinám naopak přisuzují pozitivní stereotypy. Na závěr Eriksen shrnuje, že: „*stereotypy přispívají k vymezování vlastní skupiny ve vztahu k ostatním tím, že poskytují přehlednou „mapu“ sociálního světa a že se na ně lze odvolávat při snahách o ospravedlnění systematických nerovností v přístupu ke zdrojům*“ (Eriksen, 2012, s. 51-55).

4.1.3 Jazyk a jeho role v kontextu konstrukce etnické identity

Jazyk je systémem znaků, které mezi sebou používají lidé v rámci komunikace. Mluvený jazyk je udržován pomocí písma. Jazyk jedinci umožňuje nahlížet na své okolí subjektivním pohledem, čímž si vytváří svůj vlastní svět. V práci jsou ponechány stranou psychologické teorie, které popisují, jaký dopad má jazyk na člověka a jeho vnímání reality. Relevantnější se zdál být sociokulturní pohled, který sleduje, jaký vliv má jazyk na fungování etnických minorit ve společnosti a jejich historii.

Na jazyk se často nahlíží jako na nejpodstatnější prvek etnické identity, neboť je skrze něj úzce propojen jedinec s jeho etnickou skupinou. Současně dokáže propojit i další prvky, mezi které se řadí historie, kultura či náboženství. Za nejdůležitější je nutné uvést skutečnost, že utváří základ sebeuvědomění. Jazyk je spolehlivým ukazatelem členství v určitém etnickém seskupení. V současné době je u jedinců obvyklá znalost vícero jazyků, nicméně v souvislosti s etnickou identitou je nejčastěji spojován mateřský jazyk. Šatava (2009, s. 116) mateřský jazyk definoval několika způsoby. Mateřský jazyk je jazykem, který jedince naučila jeho matka; dále se jedná o jazyk, který se jedinec naučil jako první,

bez ohledu na to, kdo jej naučil; jazyk, který je nejsilnější během života; jazyk charakteristický pro daný region/zemi a na závěr se jedná o jazyk, ke kterému má jedinec nejbližší vztah. V současné době je již časté setkávat se s vícejazyčností, kterou Čermák (2011, s. 55) definoval jako: „*koexistenci dvou (více) jazykových systémů u jednotlivce*“. Jedinec je schopen užívat více jazyků na takřka stejné úrovni, mateřský jazyk však v jeho životě převládá.

Jazyk se snaží odolávat jazykové asimilaci a jazykové integraci, zejména ve spojení s odlišnými kulturami. Ačkoliv je mezi oběma termíny podstatný rozdíl, mnohdy bývají zaměňovány. O asimilaci hovoříme tehdy, kdy člověk nabude znaků druhé kultury do takové míry, že svou původní kulturu zkrátka ztratí. Oproti tomu jazyková integrace značí osvojení si nové kultury, ovšem za předpokladu zachování si té původní.

Vzhledem k rapidnímu poklesu živých jazyků ve světě, byla v posledních letech zahájena snaha o jejich revitalizaci. Jak je považován za kulturní kapitál etnik, jelikož je úzce propojen s historií i kulturou daného společenství (Šatava, 2009, s. 37). Pro zkoumanou polskou minoritu je jazyk taktéž důležitým faktorem sebeidentifikace. Je předáván generačně a na jeho zachování se podílí nejen národnostní školství, ale i bohatý spolkový život.

Prevenčí proti úpadku v zapomnění, je revitalizace jazyka. Jejím cílem je zabezpečit jazyku takové podmínky, které umožní jeho stálé aktivní užívání. Jazyk by měl mít neustále své mluvčí a měl by se šířit napříč komunikačními sférami. Pro úspěšnou míru revitalizace je nejprve zapotřebí determinovat stav, v jakém se dany jazyk nachází.

Sociolingvistika umožňuje sledovat jazykovou situaci skrze model, který hodnotí míru ohrožení minoritních jazyků, tzv. GIDS (*graded intergenerational disruption scale*). Model utvořil americký lingvista Joshua A. Fishman, který rozlišil celkem osm stupňů dle klesajícího počtu komunikačních domén. Jiří Nekvapil přeložil GIDS do češtiny jako *Stupnici narušení fungování jazyka*, jehož 1. stupeň značí nejmenší míru narušení a 8. stupeň představuje naopak ten nejvyšší stupeň (2009, s. 54):

1. stupeň: minoritní jazyk se užívá v oblasti školství, v zaměstnání, v masmédiích, a to na vyšších úrovních, dokonce i na úrovni samotného státu;
2. stupeň: jazyk je využíván v nižších úrovních jako jsou lokální média nebo vládní úřady;
3. stupeň: jazyk se užívá místní pracovní oblasti, ve které dochází k interakci mezi mluvčím menšinového a většinového jazyka;
4. jazyk se užívá jako vyučovací jazyk při výuce, ať už ve volnější/těsnější závislosti na vyučování v českém jazyce;
5. stupeň: jazyk se používá při vyučování, ale nikoliv ve školském systému;
6. stupeň: jazyk využíván v rodinném kruhu jakožto prostředek, který je mezigeneračně předáván
7. stupeň: jazyk používá stará generace, která je již za věkovou hranicí biologické reprodukce;
8. stupeň: jazyk je užit pouze v případě nejstarší generace, která si jej pamatuje.

4.2 Regionální identita

Regionální identita se pojí s místem, kde jedinec žije svůj běžně „žitý“ život. Lidé si přirozeně utváří vztah k místu, které posléze považují za svůj domov, a které je obrazem místa, do něhož se jedinec zařazuje, kam se vrací a kde pátrá po jistotě a bezpečí. Jedná se o specifické místo, které spadá do regionální identity. Tento prostor utváří jedincův vnitřní svět, představuje důležitý prvek v rámci biografického vyprávění jedince, je spjat s místem narození nebo místem, odkud pochází jeho rodiče, přátelé, ... (Houžvička, Novotný, 2007, s. 54).

Prostor domova nabýval v průběhu dějin mnoha podob. Pro lidstvo, které se postupně rozšířilo z Afriky, představovala migrace přirozenou součástí života. Migrace probíhala v souvislosti s podnebními cykly a hledáním nových nevyčerpaných zdrojů. V takové době nenabýval domov většího významu. Změna nastala až s rozvojem zemědělství, kdy se lidé začali upínat k určitému území, což vyústilo v počátek usídlování obyvatelstva. Hodnota domova začala pozvolna stoupat. Byly doby, kdy migrace byla formou trestu. V antickém Římě, v návaznosti na rozhodnutí střepinového soudu, tzv. „ostrakismu“, mohl být jedinec vyhoštěn ze země na dobu deset let. Od 5. století se

konaly rozsáhlé kolonizace neosídlených míst, čímž se utvářely nové národy. Novověk byl protkaný náboženskými konflikty, na základě, kterých byl domov v čím dál větší míře chápán jako místo, kde je jedinec v bezpečí. V průběhu 17. a 19. století došlo znovu ke kolonizacím, při kterých evropská populace osidlovala nové kontinenty. Přelom 19. a 20. století byl obdobím rozsáhlé migrace, kdy až 60 miliónů evropských obyvatel odcházelo na americký kontinent, což populačně ulehčilo starému kontinentu. 20. století znamenalo vznik bariér v podobě státních hranic a rovněž se vytvořily nové termíny jako je např. vyhnání, genocida či motivovaná migrace. Tato doba byla pro člověka, více než kdy předtím, signálem, že ztotožnit se s daným místem a vymezit se tak vůči okolí, je skutečně důležité. Jedinec by měl umět ono místo či prostor zařadit do svého vnitřního světa, který si dále sám organizuje, přizpůsobuje a vylepšuje (Houžvička, Novotný, 2007, s. 49).

Územní identita je obvykle spjata s daným místem, např. regionem nebo lokalitou, které spolu utváří společnost i zkušenosti člověka v jeho běžném životě. Základem regionální identity je společná lokální či regionální historie. Velmi důležitým a rovněž častým faktorem, pomocí něhož se regionální identita mezi obyvateli v určité lokaci formuje, je skutečnost, že se jedná o místo jedincova narození (Vencálek, 1998, s. 80).

Regionální identitu lze dále analyzovat dle stupňů, které znázorňují sílu a obsah vazby jedince a místa. Na tomto podkladě se regionální identita dělí na tři základní typy (Houžvička, Novotný, 2007, s. 58–59)

1. Základní identita

Jedná se o neuvědomované ztotožnění, které je dáno obyčejným zvykem na místo bydliště. Je to ustálený vztah, který není dostatečně odůvodněný, a pokud jde o kognitivní stránku, pak je nekvalifikovaný. Příkladem tohoto typu regionální identity může být jedinec, jenž má dobrou znalost o místě, kde žije, zná i jeho širší okolí. Jeho znalost historie daného území je však nedostatečná. Z nějakého důvodu se jedinec na místě ocitl, přestěhoval se, je zde spíše náhodnou a již si na nové prostředí přivykl.

2. Vědomé ztotožnění

Jedinec s vědomým ztotožněním ví, z jakého důvodu se na novém místě ocitl, náhodnost příchodu je spíše sporadická. Dále vykazuje takovou úroveň vztahu k místu, která zahrnuje dobrou znalost místa nebo například znalost historie, pamětihodností atd.

3. Aktivní identita (lokální patrioti)

Třetím typem regionální identity rozumíme jedince, kteří pocítují silné sepjetí s regionem, zodpovídají za jeho kulturní, ekologický, sociální a jiný stav. Aktivně se podílejí na veřejném a občanském životě, mohou být nositeli či organizátory místních veřejných aktivit, podnikatelských činností, ba i přeshraniční spolupráce. Snaží se uchovat zvyky a místní kulturní specifika.

4.3 Národnostní menšina

Menšina disponuje určitými znaky, které by měly být pro její členy společné. Ať už se jedná o etnický původ, náboženství nebo o další pocit určité příslušnosti.

Leoš Šatava (2009, s. 31–32) pojmu „etnická menšina“ přisuzuje mnoho významů. Uvádí, že slovní spojení slouží jako pomůcka při zařazení různorodých druhů a typů etnických společenství. Tato společenství jsou poté seskupena pod jednotný zestručněný jmenovatel. Autor dále představil rozdělení čtyř právě takových etnických společenství:

- 1) „Malá etnika“ (bez vlastního národního státu).
- 2) Části „státních národů“ (žijí mimo rodnou zemi v jiných státních útvarech).
- 3) Etnická společenství (chybí u nich některé ze znaků „klasicky“ vyvinutých národů).
- 4) Specifické případy (stojí mezi etnickou a etnografickou skupinou, popřípadě zvláštní náboženské či sociální skupiny).

Co se týče přesné definice vymezující termín „etnická/národnostní menšina“, není zde možné uvést jen jedinou. Vymezení se liší od jednotlivých autorů a jejich pohledu na danou problematiku. Snaha o nalezení jedné správné a všeřikající definice je tak spíše nereálnou představou. Stále je možné setkat se s vymezením pojmu od autora Francesca

Capotortiho, který spolupracoval se Subkomisí pro prevenci diskriminace a ochranu menšin při komisi za lidská práva OSN roku 1977. Podle F. Capotortiho a této komise je menšinou:

„... skupina početně slabší než zbytek obyvatelstva státu, nacházející se v nedominantním postavení, jejíž příslušníci – coby občané daného státního útvaru – mají etnické, náboženské nebo jazykové rysy, kterými se odlišují od zbytku obyvatelstva, a vykazují, byť pouze implicitně, smysl pro sounáležitost zaměřený na uchování své kultury, tradic, náboženství nebo jazyka.“ (Capotorti, 1979, s. 96).

Ve stejném duchu na etnickou menšinu pohlíží Minority Rights Group (Eriksen, 2012, s. 199), která ji definuje jako skupinu početně menší než zbytek populace ve společnosti, politicky nedominantní a reprodukovanou jako etnická kategorie.

Nejčastěji se pak potkáváme s obecným vymezením národnostní menšiny, které ji označuje jako osoby se stejnou národností, žijící v prostředí odlišné a ve většině případů i majoritní společnosti. Vysvětlení pojmu se však různí v závislosti na konkrétním státu.

Etnická tematika se ale potýká s řadou dalších problémů, k nimž se řadí například terminologie. Za zmínku stojí rozdílnost v názvech v různých jazycích, kdy jsou odlišné fenomény nazvány totožným pojmem a obráceně. Konkrétně si je takového případu možné všimnout u anglického slova „nationality“, které je primárně označením „státní příslušnosti“ a neznamena tak příslušnost etnickou, jiným slovem „národnost“. Komplikace s sebou nese i samotný termín „menšina“, který ač je v současnosti neutrálního rázu, byl v určitém kontextu považován za hanlivý. „Národnostní menšina“ je proto často vyjadřována jiným označením. Novodobá odborná literatura upřednostňuje neutrálnější pojmy, kupříkladu etnikum či etnická skupina (Šatava, 2009, s. 32–33).

Existují tři základní způsoby, jimiž minority mohou reagovat na státní nadvládu. Alfred Hirschmann (in Eriksen, 2012, s. 202–203) možnosti nazval: lojalita, vzepření se a odtržení. První možností může být asimilace. Proces asimilace je častý, ať už se pro něj minority rozhodnou vědomě nebo ne. Asimilaci ale není možné provést u každé etnické skupiny. Pro některé státy jsou však stále důležité určité charakteristické rysy, jako například barva kůže, a proto v případě odlišných etnik nelze dospět k úplné asimilaci. Minority potýkající se s upíráním asimilace, se rovněž setkávají s nabídkou podřadných pracovních míst a celá situace může vrcholit až etnickou segregací. Druhou možností bývá smíření se s faktem, že je daná minorita brána jako druhořadá. Také dochází k případům,

kdy menšina v poklidu koexistuje s většinou určitého národního státu. V takové situaci lze vyjednávat i ohledně omezené autonomie, ať už se jedná o jazykovou či náboženskou složku etnické odlišnosti. Třetí varianta spočívá v odchodu nebo v odtržení menšiny z důvodu nekompatibility se státní politikou národního státu. V praxi se příliš nesetkáváme s ryze jednou z vytyčených variant. Často se vyskytuje kombinace těchto strategií. Obvykle bývá zkombinována strategie asimilace a segregace, kdy se ani příslušníci jednotlivých menšin nemusí v otázkách nezávislosti shodovat. Tato kombinace je označována termínem „integrace“.

Integrace vyjadřuje situaci, v níž minorita využívá sdílené instituce většinové společnosti, a současně se podílí na reprodukci své skupinové identity a vymezuje etnické hranice (Eriksen, s. 203).

4.3.1 Vymezení etnické (národnostní menšiny) v českém právu

V České republice se definice národnostní menšiny nachází přímo v Občanském zákoníku. Příslušníci národnostních menšin mají svá práva, která jsou upravena zákonem č. 273/2001 Sb. Ve svém ustanovení §2 je vymezení národnostní menšiny uvedeno v tomto znění: *„Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.“* Druhý odstavec téhož paragrafu uvádí, jaké osobě náleží označení příslušník národnostní menšiny: *„Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti“* (Zákon č. 273/2001 Sb., §2).

Etnická menšina je rovněž jako další koncepty využívané při analýze etnicity konceptem relativním a relačním. Menšinu lze vymezit jedině ve vztahu k většině, a obráceně. Tento vztah je zároveň závislý na relevantních systémových hranicích. V současnosti jsou systémovými hranicemi myšleny takřka vždy státní hranice. Vztah mezi

menšinou a většinou je tedy ovlivněna změnou státních hranic (Český Lid, 1991, vol. 78, no. 4).

Zákon o právech příslušníků národnostních menšin z roku 2001 zahrnuje základní jistoty pro určování práv národnostních menšin na českém území. Příslušníci národnostních menšin mají právo například na: sdružování příslušníků národnostní menšiny, právo na vícejazyčné názvy a označení, právo na rozvoj kultury příslušníků národnostních menšin a v neposlední řadě právo na vzdělání v jazyce národnostní menšiny. Právo na vzdělání potvrzuje paragraf 11, který definuje, že: „*Příslušníci národnostních menšin, které tradičně a dlouhodobě žijí na území České republiky, mají právo na výchovu a vzdělávání ve svém mateřském jazyce ve školách, předškolních zařízeních a školských zařízeních za podmínek, které stanoví zvláštní právní předpisy.*“ (Zákon č. 273/2001 Sb., §11).

Z uvedeného zákona vyplývá, že národnostní minority mají právo na zakládání škol či utváření jednotlivých tříd, ve kterých bude probíhat výuka v mateřském jazyce. Nicméně, tyto školy mohou vznikat pouze v lokalitách, ve nichž dochází k vyšší koncentraci obyvatel dané národnostní menšiny.

Právo na zřizování škol s vyučovacím jazykem menšiny využívá v rámci ČR pouze polská menšina, která se s nejvyšším zastoupením nachází v Moravskoslezském kraji.

5 Praktická část

5.1 Historie polské menšiny na území českých zemí

5.1.1 Od nejstarších dějin až po vznik samostatného Československa

Historie polské menšiny v České republice je úzce spjata s vývojem mezinárodních vztahů Československa a Polska. Polská minorita se v oblasti dnešního českého Těšínska (tzv. Zaolzie) potýkala s řadou oboustranných neshod, které dokonce vyústily v ozbrojený konflikt – sedmidenní válku o toto území. Spory víceméně vymizely v polovině 20. století, ale zásadně ovlivnily československo-polské vztahy na Těšínsku a všechny historické okolnosti se rovněž podepsaly na životě polské komunity.

Vývoj polské menšiny se datuje již od období Velké Moravy, kdy Slezsko, které je v současnosti rozdělené na českou a polskou část, představovalo východní hranici Velkomoravské říše (Kubík, 2001, s. 11). Historické Těšínsko se stalo součástí českých zemí během 14. století, přičemž o národnostní skladbě obyvatelstva regionu s jistotou pojednávají až prameny z 19. století.

Z hlediska rakousko-uherské monarchie bylo Těšínsko samostatným regionem a jednalo se o národnostně pestrou oblast, kde vedle sebe ve vzájemné shodě žili Češi, Poláci, ale i Němci či Židé. Změna nastala od druhé poloviny 19. století, kdy byl proces utváření novodobých národů na vrcholu a český i polský národ si stále více uvědomoval historickou příslušnost tohoto území. Faktorem, který měl vliv na národnostní složení regionu, byla industrializace oblasti, která byla spojena s těžbou černého uhlí. V souvislosti s prudkým rozmachem těžby uhlí a hutnictví na českoněmeckém Ostravsku, přišlo velké množství obyvatel z Malopolska, především z Haliče. Halič byl tehdy rovněž součástí rakousko-uherské monarchie. V případě haličské migrace se lze často potýkat s mylnou informací, že jádro polského obyvatelstva na Těšínsku vzniklo v jejím důsledku. Tato migrace ale proudila především do oblasti Ostravska, to znamená mimo území, které již v minulých staletích bylo obýváno slezsko-polským lidem. Polští dělníci z Haliče byli ve většině případů negramotní a přicházeli na české území zejména za prací. Snadno podléhali fenoménu odnárodnění, které jim přineslo možnost lépe se uplatnit, nebo se po určitém období vraceli zpět do Polska a v případě národnostních otázek nepředstavovali žádnou oporu regionu. Oproti tomu autochtonní menšina Poláků, která na Těšínsku měla svou dlouholetou tradici, odnárodnění odolala. Obyvatelé Těšínska si v této době začali

uvědomovat hospodářský význam Těšínska a rostla mezi nimi rivalita. Etnické skupiny v regionu usilovaly o zachování jejich národní identity a snažily se zvýšit svůj vliv na region. Češi a Poláci se ještě navíc společně podporovali ve svém „slovanství“ a vymezovali se tak oproti germanizaci, která se na Těšínsku projevovala od dob vlády habsburské monarchie (Morawski in Kufová, 2001, s. 25). Utvořilo se tu také nové hnutí slezského politika a propagátora slezské autonomie a nezávislosti Josefa Koždoně, tzv. Šlonzáci (Slezané), kteří pocházeli z části slezských germanofilních Poláků. Toto uměle vytvořené etnikum hovořilo směsí polštiny a němčiny a cítěním tíhli k Němcům. Jejich záměr byl prosadit svébytnost Slezska, spíše ale měli napomoci germanizujícím vlivům (Kubík, 2001, s. 12).

V roce 1918 došlo k rozpadu rakousko-uherské monarchie a vznikla Československá republika. Po rozpadu monarchie poprvé vyvstala otázka, komu těšínské území náleží. Poslední výsledky z předešlé rakousko-uherské vlády z roku 1910 ukázaly, že se v historickém prostoru Těšínska vyskytovalo 234 tisíc Poláků, 116 tisíc Čechů a 77 tisíc Němců (Borák in Sokolová, Hernová, Šrajeroová, 1997, s. 22). Poláci si území nárokovali kvůli velké koncentraci polských obyvatel a Češi argumentovali buď historicky odůvodnitelným nárokem, nebo nezbytností připojit Těšínsko z ekonomických a strategických důvodů (uhelná pánev, Košicko-bohumínská dráha a s ním spojený významný železniční uzel v Bohumíně). Nutno však uvést, že národnost se při tomto sčítání lidu vyhodnocovala skrze obcovací řeč. Již v této době se na Těšínsku pro komunikaci používal polsko-český dialekt „*po naszymu*“, který se při poslechu blíží spíše k polskému jazyku. Nebylo tak možné konstatovat, že všichni ti, kteří označili za obcovací řeč polský jazyk (a tím se přiklonili k polské národnosti) se polskou národností skutečně deklarovaly. Polský ráz regionu byl ale výrazný (Zahradnik in Kadłubiec, 1997, s. 12)

5.1.2 Těšínský spor

Pro pochopení těšínského konfliktu je zapotřebí zpětně nahlédnout do roku 1914, kdy začala první světová válka. Všechny tři národnostní skupiny žijící na Těšínsku, měly svoje vlastní a proti sobě stojící politické programy. „Němci-Šlonzáci“ toužili po velkém Německu, Poláci po polském státě a Češi toužili po federalizaci Rakouska-Uherska, aby měli v regionu určitý podíl. Lze říct, že po zániku Rakouska-Uherska byla situace ještě

složitější a atmosféra mezi jednotlivými etniky napjatější ((Zahradnik in Kadłubiec, 1997, s. 14–16).

V říjnu 1918 vznikly dva dočasné lokální správní orgány, český Zemský národní výbor pro Slezsko (ZNS) a polská Národní rada Těšínského knížectví (RNKC). Organizace mezi sebou uzavřely dohodu, prohlásily se za zástupce místního obyvatelstva a vyhlásily suverenitu nad celým Slezskem, případně nad Těšínskem v zájmu svého národního státu. Organizace měly jiné představy o hranicích a neshody vyústily v konflikt, který v menší či větší míře přetrvával až do roku 1945. Na začátku roku 1919, konkrétně 23. ledna, porušila československá armáda smlouvenou dohodu a zabrala velkou část Těšínska tak, že polské obyvatelstvo muselo být dočasně evakuováno. Ozbrojený konflikt nesl název „Sedmidenní válka“. Celá otázka Těšínska a Slezska měla svůj počátek v národnostním hnutí a skončila v rukou Spojenecké rady, která na mírové konferenci v Paříži rozhodla o uzavření příměří mezi Československem a Polskem. Po složitých jednání došlo ke kompromisu v podobě rozdělení těšínského Slezska demarkační linií, která měla vést podél řeky Olzy, resp. Olše. V takové podobě existuje česko-polská hranice i v dnešní době. Spojenecká rada dále rozhodla o provedení plebiscitu v oblasti konfliktu, který se nakonec jevil jako neproveditelný. Polsko namísto toho vyžadovalo od Československa slib, který měl povolit tranzit dodávek s vojenským materiálem pro polskou armádu přes tuto spornou oblast. K vyřešení sporu došlo arbitráží a hranice byly definitivně stanoveny 28. července 1920 v belgickém Spa. Z této doby pochází polské označení Zaolzie, tzn. za řekou Olší (Tamtéž, 1997, s. 14–16).

Vznik čistě československého Těšínska zapříčinil četné národnostní spory, hlavně v případě polského obyvatelstva, které nesouhlasilo s výslednou politickou dohodou. Československo na základě rozhodnutí získalo celý průmyslový revír v oblasti Ostravy a Karviné i Košicko-bohumínskou dráhu. Poláci se tak zařadili k ekonomicky slabší vrstvě a rozhodnutí vnímali jako nespravedlivé a prozatímní. V Českém Těšíně tehdy z jejich iniciace vzniklo centrum a dodnes je toto město centrem tamní polské menšiny (Prokop, 1995, s. 31–32).

Opětovně se československo-polské vztahy vyostřily mezi rokem 1934 až 1938, kdy byl v roce 1934 uzavřen pakt o neútočení mezi Polskem a Německem. Polská vláda vystupovala vůči Československu nevráživě a zahájila protičesko-slovenskou kampaň pod záminkou pronásledování polské komunity na Těšínsku. Kampaň probíhala až do roku

1938, kdy byla ukončena Mnichovskou dohodou. Polsko obsadilo většinu Těšínska, včetně Českého Těšína a Fryštátu (současné Karvinsko) a stalo se tak součástí Polska. Polský přístup byl oproti československé administrativě mnohem surovější.

Situaci přibližuje Zahradnik (in Kadłubiec, 1997, s. 25) následovně: „*Okamžitě byl zaveden polský úřední jazyk, české a komunistické organizace byly zakázány. Většina Čechů, kteří se v minulosti podle mínění nově nastolených úřadů projevovali „protipolsky“, se musela vystěhovat.*“ Celkově bylo z Těšínska vysídleno na třicet tisíc Čechů a práva české menšiny byla zcela ignorována.

Z nově připojeného Těšínska se ale Polsko neradovalo dlouho, jelikož 1. září 1939 bylo v rámci zabírání tzv. Sudet přivlastněno nacistickým Německem a stalo se tak součástí Německé říše. Němečtí okupanti se snažili celé území zgermanizovat, přičemž za výhodné považovali složitost národnostních poměrů a etnickou nevyhraněnost části obyvatelstva. Obyvatele za použití násilí či ekonomického nátlaku přesvědčili, že těšínské území bylo kdysi německé a oni si ho zabírají zpět. Obyvatelé se s vidinou lepších podmínek přihlásili do německého národního soupisu, tzv. *volkslisty*⁴ – ve většině případů se jednalo o ty obyvatele, kteří se při předchozích sčítáních lidu deklarovali slezskou (šlonzáckou) národností (Zahradnik in Kadłubiec, 1997, s. 25–26). Československé Těšínsko patřilo kvůli různorodé etnické skladbě obyvatelstva k jednomu z nejpoznamenanějších oblastí, co se nacistické perzekuce týče. Obyvatelé zde byli popravováni či deportováni do koncentračních táborů.

Po válce se ze strany polských odbojářů, stejně tak i polské vlády, předpokládalo, že se těšínské území stane opět součástí Polska. Nicméně, vyšší diplomatická úroveň rozhodla, že se Těšínsko vrátí k Československu. Rozhodnutí způsobilo opětovné vyhrocení vztahů, které byly ukončeny zásahy z Moskvy v roce 1947. Dále byla uzavřena dohoda o vzájemné pomoci a přátelství a upravila se také práva polské menšiny na československém území. Dohoda obsahovala protokol, který polské komunitě umožnil činnost Polského kulturně-osvětového svazu (PZKO), a také Sdružení polské mládeže (SMP) (Borák in Sokolová, Hernová, Šrajerová, 1997, s. 27). PZKO dostával pro svou

---

⁴ Deutsche Volksliste (listina germánů či listina Němců), zkr. DVL představovala listinu, která měla za cíl zařadit obyvatele na německém území za druhé světové války do jednotlivých kategorií dle kritérií „vhodnosti“, jež sestavil Heinrich Himmler. Získání volkslisty zaručovalo jedinci bezpečnost, ale povinně mu nařizovala sloužit v německé armádě. Na konci války byla v této listině zapsána většina obyvatel Těšínska.

činnost státní dotace, a podléhal tak až do roku 1989 kontrole KSČ. Z tohoto důvodu se polská minorita zaměřovala zejména na rozvoj divadel a tanečních či pěveckých sborů, neboť nesměli být politicky aktivní a veškeré činnosti byly pod přísnou cenzurou. (Tamtéž, s. 29).

Komunisté byli ze strany polské menšiny velmi podporováni, neboť se jim zamlouval rozvoj polského školství, polských periodik či divadla. V padesátých a šedesátých letech se Těšínsko zaměřovalo zejména na rozvoj průmyslu a těžbu uhlí, což se pojilo s masivní migrací, kdy do regionu mířili za prací lidé z československého vnitrozemí. Mnoho původních osad bylo zbouráno a nově se budovaly paneláky, do nichž se stěhovalo jak původní polské, tak i nově příchozí obyvatelstvo z celé Československé republiky. Tím byl značně urychlen asimilační proces původního obyvatelstva (Žáček in Szymeczek, 2000, s. 18–19).

5.2 Současný stav Poláků v České republice

Návrat k demokratické společnosti se neobešel bez transformačních změn, na základě, kterých byla umožněna integrace polské menšiny do zcela nových poměrů. Veškeré aktivity polské národnostní skupiny byly v socialistickém období sloučeny pod jedinou existující polskou organizací PZKO⁵. Od roku 1990 docházelo k „rozparcelování“ těchto aktivit do dalších organizací, které existovaly již před válečným obdobím, ale byly tehdy nuceny svou činnost ukončit. Výchozím orgánem rozhodujícím o novém uspořádání polské komunity byla Polská sekce Občanského fóra (OF). Bouřlivé diskuze daly za vznik svolání „Sletu Poláků“, který se uskutečnil 3. března 1990 a na jeho základě byl zvolen devítičlenný reprezentativní orgán polské minority, tzv. Rada Poláků, později Kongres Poláků.⁶ I přes odlišné politické názory a cíle se veškeré polské složky po roce 1989 rozhodly o vydání tří prioritních cílů polské minority za nových podmínek. Józef Szymeczek a Roman Kaszper (2009, s. 82) je vyjmenovaly následně: „zachovat národní identitu a kulturní dědictví Poláků v ČR v nejširším slova smyslu; vytvořit společnou reprezentaci vůči polským a českým úřadům; vytvořit ze Zaolzí „kulturní most“ (pomost kulturalny) mezi Polskem a Českou republikou.“

---

⁵ Více o této organizaci v kapitole 5.3.1.

⁶ Popis organizace se nachází v kapitole 5.3.1.

Demokratický společenský systém, který umožnil mnoho změn v oblasti seberealizace, se v polském společenství promítl spíše negativně a původní očekávání hlavních představitelů polské komunity se nenaplnilo. Oproti ostatním národnostním minoritám, které jsou po českém území spíše rozptýlené, se polská menšina soustředí zejména v oblasti Těšínského Slezska (především na tzv. Zaolzie).

5.2.1 Hlavní organizace a spolky polské menšiny

Jak již bylo uvedeno výše, polská menšina si klade za cíl uchovat polské národní vědomí prostřednictvím různých forem činností. Především Moravskoslezský kraj je územím, na němž si polská menšina vytvořila příznivé podmínky pro rozvoj svého kulturního života i jazyka. V průběhu 20. století se tu utvořila síť spolků, z nichž některé přetrvaly do dnešní doby. Vrcholnou organizací je Kongres Poláků v České republice, který organizuje činnost veškerých polských organizací/spolků. Níže následují základní informace o jednotlivých organizacích, které byly získány buď na základě osobní návštěvy, nebo byly zjištěny prostřednictvím webových stránek organizace či dohledány v jiných dokumentech.

1) Kongres Poláků v České republice

Tato organizace vznikla 3. března 1990 v Českém Těšíně pod názvem „Rada Poláků“ u příležitosti Sletu Poláků. Na sletu se mimo jiné zvolilo devět zástupců, kteří měli reprezentovat polskou komunitu v jednání s českými a polskými úřady v Polsku a v tehdejší Československu. O rok později se Rada Poláků přejmenovala na Kongres Poláků v ČR a převzala zodpovědnost za polskou menšinu po PZKO, který byl pro část veřejnosti příliš spjat s minulým režimem. Od roku 1994 byl Kongres Poláků jedním z členů-pozorovatelů ve Federaci národnostních skupin Evropské unie (Borák, 1988, s. 231–233). Úkolem kongresu je koordinovat aktivity veškerých organizací polské národnostní minority v ČR a zastupovat tuto menšinu vůči majoritní společnosti a orgánům státní správy, samosprávy. Kongres minoritu reprezentuje rovněž v médiích. Pod záštitou organizace se pořádá řada společenských událostí, které napomáhají rozvíjet kulturní život Poláků v ČR. Nejdůležitější činností kongresu je vydávání polských

novin Głos či publikací polských autorů, kteří píšou v ČR. V rámci Kongresu Poláků působí Dokumentační centrum ČR, které shromažďuje archivní materiály o historickém i současném životě polské komunity na Těšínsku (polonica.cz, 2020). Organizace celkově zastřešuje dalších 28 polských organizací, mezi něž patří i dále představené PZKO.

2) **Polský kulturně-osvětový svaz v ČR – dále jen „PZKO“⁷**

PZKO je organizací, která má v oblasti Těšínska a Ostravska pod svou záštitou desítky dalších místních organizací, v jejichž vlastnictví jsou tzv. Domy PZKO. Tyto domy jsou střediskem společensko-kulturního života polské komunity. V současné době PZKO představuje největší polskou organizaci z hlediska počtu členů, čítá jich až dvanáct tisíc. Členové se sdružují v 84 místních skupinách v jednotlivých obcích Těšínska. Cílem organizace je zachovat etnickou identitu původních obyvatel Těšínského Slezska na českém území skrze příhraniční spolupráci. Hlavní činností PZKO je organizace polského společenského života podle zájmů členů ve všech kulturních oblastech (zpěv, hudba, tanec, amatérské divadlo, etnografie a dalších). PZKO si klade za cíl zajistit tyto aktivity nejen organizačně, ale i finančně a prostorově. PZKO byl založen 27. června 1947 na základě Dohody o přátelství a vzájemné spolupráci mezi Polskem a Československem. Organizace v průběhu let rozšířila svou organizační strukturu a činnost tak vyvíjí nejen Hlavní výbor PZKO, ale i místní skupiny v jednotlivých obcích Těšínska. Společně pak každým rokem organizují řadu kulturně-osvětových akcí v celé oblasti Těšínska. Mezi populární akce patří například „*Gorolski Święto*“⁸ v Jablunkově. Jedná se o největší folklorní svátek polské národnostní menšiny, který je pořádán již od roku 1946. Další významnou činností organizace je vydávání měsíčníku *Zwrot* (Szymeczek, 2009, 85).

Dalšími organizacemi spravovanými Kongresem Poláků v ČR jsou například: *Polští skauti v ČR (Harcerstwo Polskie w Republice Czeskiej)*, kteří vydávají vlastní časopis *Nasza Gazetka*. Dále *Spolek-Towarzystwo „Avion“*, který

---

⁷ Viz Příloha č. 1

⁸ Česky známé jako Horalské slavnosti, jsou každoročním mezinárodním folklorním setkáním v Jablunkově, které pořádá polská menšina zpravidla o prvním srpnovém víkendu.

vznikl v roce 2000 a s jeho založením pomáhal Jaromír Nohavica, Zbigniew Sivek a Renata Putzlacher-Buchtová. Spolek se soustředí na česko-polské vztahy a organizuje setkání v kavárně Těšínského divadla. Dále pořádá česko-polské kulturní večery a divadelní představení. Jsou zde přítomny spolky působící v oblasti školství: *Matice Školská v ČR (Macierz Szkolna w RC)*, která se zaměřuje na rozvoj polského školství v ČR. Svůj spolek mají i polští učitelé – *Towarzystwo Nauczycieli Polskich* – pomáhající při metodologické přípravě učebních osnov na školách s polským jazykem vyučovacím (Szymeczek, Kaszper, 2009, s. 83–87).

5.2.2 Současná periodika polské menšiny

Mimo bohatou spolkovou činnost hrají významnou roli v uchování etnické identity periodika vydávaná pro polskou menšinu. Periodika jsou vždy vydávána pod záštitou některé z dříve uvedených organizací, a vychází pravidelně.

Głos⁹ (Gazeta Polaków w Republice Czeskiej)

Głos jsou noviny polské národnostní menšiny vydávané dvakrát týdně, v úterý s obsahem dvanácti stran a pátek se šestnácti stranami, vždy po pěti tisících kusech. Głos se zaměřuje za život v tzv. Zaolzí, tedy v místě, kde se soustředí nejpočetnější polská komunita v ČR. Redakce má sídlo v Českém Těšíně, jejím současným šéfredaktorem je Tomasz Wolff a je vydávána Kongresem Poláků v ČR. Periodikum bylo poprvé publikováno roku 1945 a po dlouhá léta do roku 1989 byla považována za stranický tisk Komunistické strany Československa. Za svou existenci změnilo noviny několikrát periodu vydávání, v rozmezí jednoho až tří výtisků za týden. V roce 2018 došlo ke změně názvu, kdy z původního označení „*Głos Ludu*“ zůstal pouze Głos. Periodikum čtenáři umožňuje nahlédnout do různorodých sfér, od politiky přes kulturu až po sportovní události. Dále jsou zde uvedeny informace o připravovaných či již uskutečněných akcích, které se

---

⁹ Viz Příloha č. 2

specializují na ryze polskou menšinu v daném regionu. Webové stránky obsahují archiv všech čísel¹⁰ vydaných od roku 2010 až po nynější rok.

Zwrot¹¹

Zwrot patří mezi další periodika, která jsou určená především pro příslušníky polské menšiny na Těšínsku. Jedná se o měsíčník publikovaný organizací PZKO vždy po 1550 kusech. Finanční podpory se měsíčníku dostává ze strany Ministerstva kultury ČR, ale i od Ministerstva zahraniční Polské republiky. Redakce sídlí v Českém Těšíně a jeho šéfredaktorkou je nyní Halina Szczotka. Periodikum podává informace z oblasti umění, kultury, historie či cestování. První vydání časopisu proběhlo v roce 1949. Příčinou vzniku byla přeměna do té doby stávající měsíční přílohy periodika Głos Ludu a stal se z něj nový časopis Hlavního výboru PZKO (zwrot.cz, 2020).

Mezi další periodika patří časopisy pro děti a mládež – *Jutrzenka* a *Ogniwo*, která jsou více představena v následující kapitole 5.2.3.

5.2.3 Polské menšinové školství

Všechna školská zařízení s polským jazykem vyučovacím se nachází v Moravskoslezském kraji v okresech Frýdek-Místek a Karviná, kde je největší koncentrace obyvatel polské národnosti. Výuka v polském jazyce na základních či středních školách patří k jednomu ze základních menšinových práv. Vyučování je zajištěno Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT), společně s několika dalšími polskými spolky.

Polské školy a třídy jsou součástí českého vzdělávacího systému. Výuka v polštině pomáhá udržovat národní identitu u nových nastupujících generací, což z ní činí jednu ze základních mechanismů v uchování si své identity v budoucnosti. Nicméně, i polské školy

---

¹⁰ Archiv periodika Głos je dostupný zde: <https://glos.live/Archiwum/0>

¹¹ Viz Příloha č. 3

jsou stejně jako ty ostatní zasaženy asimilačním procesem, který se negativně podepisuje na celkovém počtu žáků. Statistická data z roku 1960 ukazují, že na výuku docházelo celkem 10 700 žáků, přičemž o necelých 30 let později v roce 1989 už to byla pouze polovina z nich. Vzhledem k neustálému poklesu žáků ve školách s polským jazykem vyučovacím byla roku 2005 představena nová legislativní úprava, která stanovila, že limit naplněnosti tříd je v případě polských škol nižší než limit pro školy české (Szymeczek, Kaszper, 2009, s. 87).

V rámci ČR se o vzdělání učitelů škol s polským jazykem vyučovacím stará zejména Ostravská univerzita. Další institucí, která učitelům zajišťuje vzdělání je Pedagogické centrum. Centrum bylo založeno prostřednictvím MŠMT roku 1995 v Českém Těšíně a jeho hlavním cílem je starat se o školy v oblasti menšinového vzdělání. Instituce je centrem pro vzdělávání polských i českých učitelů a organizuje pro ně metodická poradenství, přednášky a konference nebo například soutěže pro žáky polských škol. Její další činností je publikování dvou hlavních metodických pomůcek, kterými jsou časopisy pro děti a mládež – Jutrzenka¹² a Ogniwo¹³ vycházející 1x měsíčně po dobu celého školního roku. Dále úzce spolupracuje s MŠMT a společně zajišťují odborné překlady učebních materiálů s polským jazykem vyučovacím. Každoročně rovněž vydává statistiky uvádějící počty škol žáků.

V roce 2007, kdy byly zrušeny hraniční kontroly se na Těšínsku objevil nový trend. Čím dál tím větší počet polských občanů chodí své děti zapisovat do polských národnostních škol, které se nachází v českém prostoru. Poláci své rozhodnutí odůvodňují tím, že jim jsou tyto školy sympatičtější z hlediska kvalitnější úrovně výuky či rodinného prostředí. Dále sympatizují s polsko-jazyčným vyučováním, které však probíhá podle českých osnov, s větší nabídkou mimoškolních aktivit a zajištěním družiny. Další výhodu shledávají v naučení se českého jazyka, který by jim v pohraniční oblasti mohl do budoucna přinést lepší pracovní možnosti (zpravy.aktualne.cz, 2016).

I přes tento trend je stav polského školství dále negativně ovlivněn demografickou níží, která sužuje celou republiku. Situaci nepříznivě ovlivňují také smíšená manželství, ze kterých míří až 80 % dětí do českých škol (Szymeczek, Kaszper, 2009, s. 88).

---

¹² Metodická pomůcka i časopis určený pro žáky 1. stupně, který se využívá při výuce mateřského jazyka, matematiky aj.

¹³ Metodická pomůcka i časopis směřovaný žákům 2. stupně, který lze využít při výuce polského či anglického jazyka aj.

Zpráva o situaci národnostní menšin v ČR za školní rok 2019/2020 uvádí, že: do celkem 19 mateřských škol s polským jazykem vyučovacím docházelo 772 dětí, přičemž všechny tyto školy se nachází v Moravskoslezském kraji. Počet základních škol s polským jazykem vyučovacím ve sledovaném prostoru je 21 škol, ve kterých je zřízeno celkem 133 tříd, do kterých chodí 2010 žáků. Střední školy, ve kterých je vyučovacím jazykem polský jazyk, či je polština jedním z vyučovacích jazyků, se rovněž nachází v Moravskoslezském kraji. Jedinou střední školou, ve které je jazyk polský jediným vyučovacím jazykem je Polské gymnázium – Polskie Gimnazjum im. Juliusza Słowackiego v Českém Těšíně. Na uvedeném gymnáziu studovalo ve školním roce 2019/2020 326 žáků ve dvanácti třídách (vlada.cz, 2020).

5.2.4 Demografická situace

Na základě výsledků posledního sčítání lidu, které proběhlo v roce 2011, byl zjištěn celkový počet Poláků, resp. osob hlásících se k polské národnostní menšině v českém prostoru. Současně výsledky ukázaly, které části ČR Poláci obývají. Konečné výsledky odhalily, že se v ČR v roce 2011 nacházelo 39 096 obyvatel, kteří deklarují svou polskou národnost. Polská národnost tak z celkového počtu obyvatelstva ČR (10 436 560) představovala 0,3 % a patřila tak, v případě zanedbání moravské národnosti, po slovenské a ukrajinské menšině k třetí nejpočetnější.

Tabulka č. 2: Počet obyvatel polské národnosti v ČR v letech 1991-2011

Národnost	1991	2001	2011
polská	59 383	51 968	39 096

Zdroj: ČSÚ

Z tabulky č. 2 zaznamenávající statistická data z posledních třech sčítání lidu, je jasně viditelný pokles osob příklánějících se k polské národnosti. Ještě v roce 2001 totiž polská menšina patřila se svými 51 968 osobami k druhé nejpočetnější. Za poměrně výrazným úbytkem může stát asimilační proces, ke kterému dochází při uzavírání smíšených sňatků nebo zapisování svých potomků do českých škol s vidinou kvalitnějšího

vzdělání. Dalším faktorem, zejména v oblasti Prahy, je touha začlenit se do českého kolektivu a být od něho snáze přijati.

Z dalších statistik z roku 2011 vyplynulo, že krajem s nejvyšším zastoupením polské národnosti je Moravskoslezský kraj, konkrétně pak oblast Těšínského Slezska. Těšínsko je historickým územím, které je obýváno Poláky již od 13. století a v minulosti zde docházelo k častým sporům, které vyústily i v násilné útoky. Důvodem vysoké koncentrace Poláků je také skutečnost, že se jedná o průmyslovou oblast, která přináší lepší pracovní uplatnění. Z celkového počtu polského obyvatelstva (39 096) žilo 72 % osob právě v Moravskoslezském kraji. Se 4,9 % následovaly střední Čechy a 4,4 % Poláků žilo v hlavním městě. Nejmenší počet Poláků byl zaznamenán v kraji Vysočina, ve kterém bylo zhruba 200 osob deklarujících polskou národnost.

Pozoruhodný procentuální údaj – 67,2 % poukazoval na počet obyvatel s deklarovanou polskou národností, pro které byla ČR zároveň rodnou zemí. Hlavní příčinou tohoto vcelku vysokého procenta je, že narozdíl od jiných národnostních menšin (např. vietnamská komunita), patří polská národnostní menšina k těm s autochtonním statutem. Tuto skutečnost potvrzuje i zákon o národnostních menšinách, jenž uvádí jednotlivé národnostní skupiny a zároveň jim přiděluje určitá práva¹⁴.

Věková struktura polské národnostní skupiny je relativně shodná s věkovým rozložením české majoritní skupiny. Podíl věkové skupiny je stejně jako v případě české národnosti nejnižší u skupiny 0–14 let (6,7 %) a naopak nejvyšší je u skupiny 15–64 let (71 %). Skupinu zahrnující osoby 65+ tvoří 22,3 % polského obyvatelstva. Co se tedy generačního vývoje týče, výsledné hodnoty poukazují na relativně zdravé prostředí.

Polská národnostní skupina v ČR, v porovnání s Poláky žijícími v Polsku, dosahuje nižšího stupně religiozity. I přes to byl nejvyšší podíl věřících již tradičně zaznamenán právě u polské národnosti. Z celkového počtu 39 096 osob se k věřícím přihlásilo 23 406, což z procentuálního hlediska představovalo 59,9 % polských obyvatel. Pro srovnání, věřících Čechů bylo v témže roce 20,8 % a ostatní národnosti se pohybovaly v rozmezí 30–40 %.

V porovnání s výsledky z předchozích dvou sčítání lidu, byl zjištěn stále klesající podíl jedinců, kteří za svůj mateřský jazyk označili polštinu. V roce 1991 byla shoda

---

¹⁴ Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin

mateřského jazyka s národností zaznamenána u 88,3 % jedinců, roce 2001 se jednalo o 83,4 % polské populace a při posledním sčítání v roce 2011 byl zjištěn podíl 71,7 %. V roce 2011 bylo poprvé oficiálně možné uvést vícero mateřských jazyků. Počet osob se dvěma mateřskými jazyky v kombinaci český a polský jazyk byl vyjádřen podílem 6,6 %.

Zjištěná data v rámci vzdělanostní struktury ukázala, že 29,8 % obyvatel s polskou národností úspěšně absolvovalo střední školu zakončenou maturitní zkouškou a 16,8 % z těchto Poláků pokračovalo se studiem na vysokých školách, které rovněž úspěšně zakončili.

5.3 Oblastní specifika v místě výzkumného šetření

Výzkumné bádání zaměřené na otázku „polské“ identity polské národnostní menšiny žijící na území České republiky bylo provedeno v české části Těšínského Slezska, konkrétně v okolí města Český Těšín. Český Těšín, významné centrum polské komunity, vznikl po rozhodnutí velvyslanecké konference o rozdělení sporného území Těšínska mezi nově vzniklé Československo a Polsko v roce 1920. Nově vytyčená hranice vedla skrze město Těšín a kopírovala tok řeky Olše¹⁵, která město dělila na dvě části. Toto severovýchodní území České republiky je dle statistických průzkumů charakteristické nejvyšším podílem obyvatel hlásící se k polské národnosti. Z tohoto důvodu byla oblast vybrána za vhodně zvolenou lokaci pro výzkumné šetření.

Všichni narátoři vypověděli, že je s regionem pojí rodinné pouto, jelikož rodiny žijí v tzv. Zaolzie již po několik generací. Z výsledků provedeného zúčastněného pozorování lze potvrdit, že v rámci polské komunity, alespoň co se sledovaného území týče, panuje silná rodinná vazba. Rodina se často navštěvuje, pořádá společné oslavy narozenin a dalších událostí, společně rovněž oslavuje významné křesťanské svátky – Vánoce a Velikonoce. Děje se tak i proto, že se rodiny nachází v určité prostorové blízkosti, která vychází ze souvisle obývaného území polskou komunitou v dané lokalitě.

Charakteristickým rysem zkoumané oblasti je bezesporu těšínské nářečí, tzv. „*po naszymu*“. „*Po naszymu*“ náleží ke slezským nářečím a jedná se o geograficky i jazykově

---

¹⁵ Polská komunita užívá pouze polského názvu – „Olza“

přechodný dialekt mezi nářečími češtiny a polštiny. Touto mluvou se hovoří v celém regionu Těšínského Slezska po obou stranách česko-polské hranice. Po jazykové stránce se více podobá polštině než češtině, a proto často bývá označováno za polské nářečí. Polštině je bližší díky své zvukové a gramatické stavbě, na české straně Těšínska ale přejalo velké množství českých slov. Nicméně, zda se skutečně jedná o polské či české nářečí, není nikterak definováno (Nekvapil, 2009, s. 38)

Tuto skutečnost potvrdilo i velké množství z dotazovaných narátorů, kteří i přes každodenní užívání dialektu nedokážou určit, zda se jedná o polské či české nářečí.

Narátorka J: *Vidíte, nad tím jsem se ve svém životě ani nijak nikdy nepozastavila, prostě tak mluvím od mala, protože na mě tak mluvila maminka i celá rodina, a nikdy jsem nepřemýšlela, jestli je to víc české nebo polské nářečí. Pro mě je to takový mix češtiny, polštiny a taky němčiny, protože jsme si díky historii hodně německých slov vypůjčili, jako třeba, že vlak je tady pro všechny zug.*“ (Narátor J, 37 let)

Další z dotazovaných potvrzuje výše řečené: *„Neumím říct, jestli je po naszymu polské nebo české nářečí, je to strašný mišmaš mezi oběma jazyky a taky pár dalšíma, ale můžu vám stoprocentně říct, že si vůbec nedokážu představit existovat tady bez něj. Je to část mě a díky tomu jazyku jsem to vlastně já.*“ (Narátor)

Z výpovědi narátora je patrné, že těšínský dialekt je pro místní obyvatele velmi významným prvkem jejich regionální identity, tj. identity obyvatelstva dané oblasti. O území, jak již bylo řečeno výše, se v minulosti vedlo několik sporů mezi polským a československým státem, a z toho důvodu nelze nářečí jednoznačně pojmenovat jako „české“ či „polské“. Jedná se zkrátka o mluvu nazvanou „po naszymu“, tj. mluva „naším“ místním způsobem.

Narátor H během vyprávění upozornil na dvojí verzi tohoto dialektu: *„Ono existují dvě verze toho našeho dialektu vlastně, obecně je teda česká verze, ve který převládají více ta česká slova a kterou tady umí i Češi mimo polskou komunitu, no a pak je jakoby ta polská verze, kterou zase používají ti Poláci, co kladou důraz na svůj polský původ a v té převládá hodně polských slov. No a aby to nebylo úplně jednoduché, tak se to nářečí dělí ještě na jiné verze ... „Po gorolsku“, to se používá hlavně v Jablunkově a v tom jeho okolí,*

keré je bliž horám, no a druhá je pak dole v nížinách mimo hory a říká se jí „po dolaňsku“. Ta se používá třeba v Karviné a tady u nás v Těšíně“. (Narátor H, 26 let)

Dialekt se používá především v mluvené formě, a mimo občasná umělecká díla (písň, básň aj.) nemá standardizovanou psanou formu. Těšinským nářečím se hovoří nejen v místních domácnostech, ale i na veřejnosti, například v obchodech. Počet mluvčích je dle posledních průzkumů téměř 200 tisíc, přičemž se do tohoto počtu řadí jak obyvatelé polské národnosti, tak i obyvatelé hlásící se k české či slovenské národnosti. „Po naszymu“ je součástí kulturního dědictví regionu a předává se z generace na generaci (Nekvapil, 2009, s. 38–39). V tabulce č. 2 jsou uvedeny výrazy ve třech jazykových kódech užívaných v této lokalitě.

Tabulka č. 2: Ukázka některých výrazů ve třech jazykových kódech

Česky	Polsky	„Po naszymu“
Řeka	Rzeka	Řyka
Vlak	Pociąg	Cug
Kde jsi?	Gdzie jesteś?	Kajsi jest?
Čaj	Herbata	Tyj

Zdroj: vlastní zpracování

Při navazování kontaktu s badatelkou uváděli dotazovaní nejčastěji polskou verzi svého jména, se kterou se v průběhu svého života nejvíce ztotožňují, a to i navzdory skutečnosti, že jejich osobní doklady obsahují leckdy počestěnou verzi jména. Počestěná verze jména je dle narátora Q důsledkem komunistického režimu v Československu: „*Když tady byli komunisti, oni jako nechtěli polská jména ani vidět, ani slyšet. Chtěli se Poláků a všeho, co s nimi souviselo, tak nějak zbavit, aby se nás podařilo snadněji zasadit do té české společnosti.*“ (Narátor Q, 52 let). Z výpovědi vyplývá, že cílem tehdejšího komunistického režimu bylo urychlit asimilační proces a pokusit se vymazat polské stopy v dané pohraniční oblasti. Zejména lidé starší generace mají ve svých dokladech českou verzi svého jména, v každodenním životě se ale prezentují svým polským jménem. Ženy z mladší generace si stále častěji při uzavírání manželství nechávají zapsat příjmení bez typicky české koncovky „-ová“, která se v Polsku neuvádí.

Výzkumné šetření dále odhalilo, jakou roli sehraává náboženství v životě Poláků ze Zaolzie. V regionu jsou významné tyto dvě církve: Římskokatolická a Slezská evangelická církev augsburského vyznání (SECAV). Nejčastěji se narátoři uchylují ke Slezské evangelické církvi augsburského vyznání. Formule obou těchto církví v rámci svého vnitřního řádu bazíruje na nutnosti dvojjazyčného vedení farnosti, tzn. jak v českém, tak polském jazyce. Obdobná situace se zde odehrála již v minulosti, kdy církev byla vedena dokonce trojjazyčně (v meziválečném období tu byla navíc němčina). Kněz vykonávající svou profesi na Zaolzie, nemusí být striktně české nebo polské národnosti. Musí ovšem prokázat znalost obou jazyků. Pokud by se o místo kněze ucházel evangelický student teologie z České republiky, jeho povinností by bylo absolvovat stáž trvající jeden až dva roky na varšavské Křesťanské teologické akademii (vlastní zdroj, 2020).

Hlavní faktory religiozity, které působí na uchování národního vědomí Poláků na Těšínsku, je určitě možnost zúčastnit se bohoslužeb v polském jazyce. Dále jsou pro zástupce polské komunity důležitá setkávání s ostatními věřícími v rámci církve.

Kulturní odlišnosti v rámci Těšínského Slezska, co se týká oslav tradičních svátků, jako jsou například Velikonoce či Vánoce, vychází z náboženských tradic. Náboženská skladba Poláků na Těšínsku a majoritních Čechů má podobnou strukturu, Češi v Moravskoslezském kraji se dle sčítání lidu z roku 2011 hlásí převážně k římskokatolické církvi. Dle narátorů se převážná většina polské komunity hlásí ke Slezské církvi evangelické augsburského vyznání. Tím, že obě farnosti vychází z křesťanství, jsou oslavy svátků menšiny i většiny takřka identické. Informátoři se shodovali, že tradice, jenž se v průběhu svátků dodržují, vychází zejména z rodinných zvyklostí. Co se týče například Vánoc, odlišnost spatřuje narátor M ve skladbě štědrovečerního menu: „*Slavíme asi všechno tak nějak podobně, ale třeba na Štědrý den dodržujeme trochu jinou tabuli, musíme mít 12 chodů jako je apoštolů nebo měsíců v roce. Nesmí chybět hostie, nebo třeba ryby, přílohou je zelí a houby. Zvykem je také prostírat o jeden talíř navíc, kdyby přišel nečekaný host nebo se tím jako vzpomíná na ty, co tu s námi už bohužel být nemohou.*“ (narátor M, 48 let)

V každé rodině se lze setkat s individuálními zvyky, které se nevážou ani tak na českou či polskou tradici, ale spíš se dědí z generace na generaci a postupně se formují.

Převážná většina – 12 ze 17 dotazovaných uvedla, že se pravidelně účastní nedělních bohoslužeb, nejčastěji v polském jazyce, jelikož ji považují za bližší. Další tři

narátoři se označili za ateisty a poslední dva řekli, že chodí do kostela pouze sporadicky, zejména o svátcích s rodinou. Ačkoliv víra tvoří důležitou součást života polské komunity, nelze ji považovat za hlavní etnodiferenční znak dané menšiny.

Z dosažených výsledků vychází, že nejen společný původ, jazyk, spolková činnost či sdílená percepce „domova“, které podlehly podrobnější analýze a interpretaci, mají vliv na konstrukci oné „polské“ identity i další faktory. Z rozhovorů vyplynulo, jaké faktory jsou pro zachování „polské“ identity významné, a které byly nastíněny pouze okrajově, což znamená, že polská komunita jim nepřikládá důležitost. K otázce víry se vypravěči vyjadřovali podobně jako tento narátor O: *„Je to tu víceméně stejné, Češi sice chodí na mše v češtině, já a ostatní Poláci na mše v polštině, no ale pořád jsou to ty stejné farnosti, takže ta víra není něco, kvůli čemu bych si musel říct: jsem Polák právě kvůli tomu, že chodím na polskou mši.“* (Narátor O, 42 let)

5.3.1 Dvojjazyčné nápisy

V rámci těšínského teritoria se lze setkávat s dvojjazyčnými nápisy a názvy. Zákon o národnostních menšinách umožňuje zavedení dvojjazyčnosti a garantuje právo nejen na menšinové školství, kulturu, divadelní scénu¹⁶, ale rovněž i dvojjazyčné nápisy na veřejnosti dostupných místech (instituce, úřady, názvy ulic a jiné). Podstata práv minoritních skupin znamená mít možnost využít menšinový jazyk, bez kterého by existence národnostních organizací pozbývala smyslu (Szymbeczek, 2009, s. 90).

Zástupci polské komunity považují dvojjazyčné nápisy za: *„deklaraci svých politických práv, jež se vymezuje a reprezentuje ve vztahu k jiným národním skupinám, především k Čechům. Pokládají ji tudíž za jednu z klíčových otázek svého postavení v regionu.“* (Borák, 2000, s. 65). Jsou zde využity zákony platné v České republice, a také mezinárodních úmluv, které Česká republika respektuje a plní. Zároveň se tak děje při snaze obnovit odkaz generace předků, neboť dvojjazyčné nápisy se v rámci Těšínska používaly i ve 20. století, kdy však byly tehdejšími komunistickým režimem zrušeny (Szymbeczek, 2009, s. 91).

---

¹⁶ Těšínské divadlo je jediným divadlem v České republice, které má dvojjazyčnou scénu – českou i polskou.

Polská komunita je na Těšínsku zastoupena v podobě Rady Poláků, kteří se od roku 1999 snažili o znovuzavedení dvojjazyčných nápisů. K obnovení česko-polských názvů dopomohl zákon č. 128/2002 o obcích, díky kterému bylo možné zavést: „(...) *označení názvu obce, její části, ulic a ostatních veřejných míst a označení budov státních a samosprávních orgánů rovněž v jazyce národnostní menšiny. Zákon dále stanovil, že k tomuto může dojít, pouze v případě, že v obci podle posledního sčítání lidu žije více než deset procent Poláků, z nichž o zavedení dvojjazyčných nápisů zažádá, prostřednictvím petice, více než 40 % plnoletých obyvatel polské národnosti*“ (Szymeczek, 2009, s. 91). Nutnost zorganizovat petici při znovuoobnovení obou jazyčných názvů místní Poláky pobouřila a vyústila v projevy nesouhlasu polských organizací. Zanedlouho se tedy rozhodlo o novelizaci výše uvedeného zákona, díky kterému byla stanovena nová hranice polské populace v obcích na 10 %, vše ale za podmínky, že polské organizace samy návrh předloží. Případnou realizaci má za úkol schválit obecní výbor pro národnostní menšiny.

Obecně lze konstatovat, že snaha o znovuzavedení česko-polských názvů se nesečkala s pozitivním ohlasem, ba naopak znovuoživila xenofobní postoje a stereotypy mezi českým a polským obyvatelstvem. Z původního záměru, který spočíval ve snaze zlepšit orientaci polských obyvatel v českém prostoru na základě jakýchsi smluv o multikulturalismu, se tak česko-polská společnost znovu rozdělila. Projevy nesouhlasu byly zejména v začátcích demonstrovány xenofobně motivovaným vandalstvím, kdy byly jednotlivé cedule s nápisy odstraňovány nebo ničeny, například „zasprejovány“.

V současné době se situace uklidnila, k vandalským počínům dochází spíše sporadicky, nicméně nespokojenost s česko-polskými nápisy přetrvává i po letech a sami narátoři hodnotili tuto formu dvojjazyčnosti negativně.

Narátor H se o česko-polských nápisích vyjádřil takto: „*Dvojjazyčné nápisy jsou nesmysl, což si myslím, že vám řekne snad každý, protože to nikdo nepotřeboval, nikdo z obyčejných lidí to ani moc nechtěl, jen někdo potřeboval utratit veřejný peníze. Určitě se ale našli i lidé, co to celý berou až moc vážně, takže si to prostě prosadili. Naopak je to ale problém, lidi, zpravidla Čechy, to vytáčí, i když jim to může být úplně jedno. Ale je to zbytečný, nikdo, kdo tady žije, to nepotřebuje, a naopak se vždycky divím, že to je ještě nějak divně přeložené do polštiny. No, jako Čechům to vadí, začerňují to, strhávají to, protože mají asi pocit, že jim jako něco bereme, nevím, ty nápisy jsou úplně zbytečný.*

Zpravidla se Češi vztekají kvůli tomu, že v polském Těšíně dvojjazyčný nápisy taky nejsou, což je ale dáno tím, že tam ale nežijí Češi“. (Narátor H, 26 let)

Ve stejném duchu se vyjádřil i další vypravěč, který pochybuje nad jazykovým výběrem nápisů: *„Víte co, myslím si, že by tu klidně mohly být dvojjazyčné cedule, to mi nějak nevadí, že tu jsou, ale co mi opravdu hodně vadí, je špatný překlad českého názvu do polštiny, není to většinou vůbec správný překlad, je to takové krkolomné, nedává mi to moc žádný smysl, spíš bych si přála a bylo by to i logické, když žijeme v tomto regionu, aby byly ty nápisy v češtině a po našem, protože i Češi, co tu žijí, zpravidla toto slezské nářečí ovládají. Myslím, že by s tím pak Češi neměli takový problém a žilo by se nám tu Polákům mnohem lépe“.* (Narátor L, 42 let)

5.4 Konstrukce „polské“ identity na Těšínsku

5.4.1 Jazyková identita Poláků na Těšínsku a polsko-jazyčná výuka

V teoretické části práce bylo uvedeno, že každá etnická/národní identita deklaruje samu sebe odlišným způsobem. Každá skupina má proto i odlišné představy o attributech či charakteristikách, pomocí kterých je jejich identita konstruována. U mnohých skupin se v rámci utváření etnické identity v prvé řadě poukazuje na jazykový element, a ne jinak tomu je rovněž v případě polské menšiny v České republice. Na první pohled by se za hlavní identifikační prvek a atribut etnické identity, prostřednictvím něhož se Poláci v českém prostředí vymezují, jevílo již výše uvedené typické místní nářečí „*po naszymu*“. Nicméně někteří dotazovaní uvedli, že Poláci od Čechů zde odlišuje zejména znalost polského literárního jazyka, který česká majorita většinou neovládá:

„Česká i polská národnost tu mluví stejně, prostě sousedi, není poznat, kdo je Čech a kdo je Polák, všichni mluví po našem, možná spíš to, co nás od Čechů odlišuje je polština jako taková.“ (Narátor P, 49 let)

Preferovaným jazykem polské komunity ale i přesto zůstává nářečí, které je ve větší či menší míře ovlivněno češtinou/polštinou v závislosti na rodinné situaci. Během vyprávění docházelo ze strany informátorů k plynulému přepínání jazykových kódů, povětšinou se vyjadřovali bez větších komplikací, s badatelkou konverzovali česky a mimo rozhovor se obraceli k nářečí.¹⁷

Vypravěči v průběhu rozhovoru občas „tápali“, jak dané slovo přeložit do češtiny a ujišťovali se, zda vůbec v češtině existuje a nepletou si ho s jeho nářečním ekvivalentem. Občas proto měli tendenci vypůjčit si myšlený termín z polského či nářečního jazyka, který je jim ve většině případů jazykem mateřským: „*Moje mateřština, to je směsice polštiny, češtiny a němčiny, říká se tomu „po naszymu“, Poláci tomu tak říkají .... A je to prostě nářečí místních, který mezi sebou používají všichni, jak doma, v obchodech, na úřadech, ve škole kromě teda polských vyučovacích hodin, tam je to spíš zakázané. Takže to je asi moje mateřština, ve které funguji a přemýšlím mimo svou práci.*“ (Narátor N, 39 let)

Jiný narátor za svou mateřštinu rovněž považuje dialekt, ve kterém byl vychován a přemýšlí v něm během dne i noci: „*Moje mateřština je určitě po našem, rodiče tak na*

---

¹⁷ K této situaci docházelo při komunikaci s místní obsluhou v kavárně/cukrárně, nebo v případě telefonického hovoru se svými blízkými.

mě mluvili, sestra tak na mě mluvila, no celá rodina a byl to první jazyk, který jsem se naučila i já. Navíc moje sny a myšlenky jsou po našem, jsou v nářečí, takže to nejbližší pro mě je to nářečí. A to i přesto, že už na Zaolzie nežiju.“ (Narátor D, 28 let)

V domácím prostředí zástupci polské menšiny na Zaolzie, až na tři výjimky, u kterých převládá český/polský jazyk, hovoří nejčastěji dialektem a státní jazyk v každodenním životě takřka nepoužívají, byť mu rozumí a konverzovat v něm dokážou.

Ve vztahu k českému jazyku narátoři dále přiznávali, že první skutečný kontakt s češtinou přišel zpravidla až v okamžiku nástupu na českou vysokou školu, nebo do zaměstnání s převažujícím českým kolektivem. Do té doby se vypravěči pohybovali zejména v prostoru polské komunity a nepociťovali proto nutnost využívat státní jazyk pro běžnou komunikaci: *„Tak já jsem Polka, narodila jsem se tady, můj manžel je taky z bývalého Československa, ale je Polák, máme jedno dítě, a to chodí do polské školy a má polskou národnost. Kdy jsem pochopila, že žiju ve smíšeném národnostním prostředí, to bylo asi na vysoké škole, kdy jsem spontánně začala přemýšlet v češtině, do té doby jsem přemýšlela polsky a pracně si do češtiny překládala to, co mám říct, takže i ten projev byl takový slabší, ale když jsem začala přemýšlet česky, v tu chvíli jsem pochopila: aha, takže já umím dva jazyky, už se domluvím dvěma jazyky.“ (Narátor K, 40 let)*

Nicméně znalost státního jazyka všichni narátoři považují za žádoucí, přestože jejich národnost je polská. Všichni mají česká občanství a nedokážou si představit, že by neuměli využít státní jazyk při běžné konverzaci, například mimo Těšínské Slezsko.

Zástupci starší generace rovněž vzpomínali, že češtinu začali v její aktivní formě používat až v dospělosti v souvislosti se studiem na vysoké škole či s nástupem do zaměstnání, kdy je dané situace přiměly začít jazyk využívat.

Mladší generace uvedla, že jim čeština nezpůsobuje větší komplikace, a narátor dokonce vypověděl, že hovoří česky lépe než jeho rodiče: *„Já s češtinou žádný problém nemám, ve škole jsme se ji ale neučili nějak zvlášť, to už mi snad přišlo, že máme víc angličtiny než češtiny, ale naučil jsem se ji podle mě nejvíc doma, když jsem sledoval české filmy a seriály. Na polské programy se v televizi vůbec nedívám, případnou mi zvláštní, jiné, asi je to i jinou mentalitou, kterou ačkoliv jsem Polák, tak mám určitě jinou. Ale moji rodiče jako se dívali na polské programy, pracují v polských firmách a s češtinou mají občas problém, ptají se mě, jak se třeba řekne nějaké slovo, nebo jak se napíše to slovo, přijde mi to docela vtipné jako, ale oni se za to docela stydí.“ (Narátor F, 16 let)*

Polština či „po naszymu“ je důležitým atributem etnicity polské komunity. Během rozhovorů ale nebylo prokázáno, že mateřský jazyk musí automaticky korespondovat s polským národnostním cítěním. Jazyk tedy není jediným určujícím faktorem „polskosti“. Ta vzniká až ve spojitosti s dalšími prvky, jako je například menšinová školní výuka nebo participace v místních menšinových spolcích. Nicméně valná většina vypravěčů se shodovala, že je pro ně důležité, aby jejich potomci komunikovali nejen polsky, v nářečí, ale také v češtině, čehož se snaží docílit skrze národnostní školství.

Zástupci polské menšiny mají právo na vzdělávání se v polském jazyce na všech stupních výchovného aparátu, a tvoří tak v České republice jedinou minoritu s tímto privilegiem. Všechny mateřské, základní a střední školy s polským jazykem vyučovacím se nachází v Moravskoslezském kraji. Polsko-jazyčné školství je komplexním systémem výuky v menšinovém jazyce v dané lokalitě. Polské národnostní školství na Těšínsku má svou zásluhu v utužování jedincovy „polské“ identity. Šatava (2009, s. 93) připisuje národnostnímu vzdělávání tento význam: „*Školní výuka v menšinovém jazyce je chápána jako mimořádně důležitý prvek rozvoje jazykových znalostí. Měla by navazovat na přirozený základ daný v rodině, na tomto základě by se mělo dále stavět při zdokonalování jazykové kvalifikace a ve výchově ve sféře etnického uvědomění*“. Až na pár výjimek do těchto dvojjazyčných institucí dochází děti se stejným etnickým původem, jazykem nebo zvyklostmi a kontinuálně tak rozvíjí „polskost“ v daném regionu.

Narátor, který se přestěhoval z vesnice do města Třinec, smutně zhodnotil současnou situaci, kdy se místní nářečí pomalu vytrácí ze společnosti na Těšínsku a snaží se ho proto zachovat alespoň v domácím prostředí při výchově svých potomků: „*Doma mluvíme jenom nářečím, samozřejmě jako polská učitelka se někdy snažím vkrádat do toho polská slova, aby se moje děti rozvíjely v nějakém polském prostředí, protože kolem sebe, my jsme z Třince, slyšíme už jenom češtinu, bohužel i to nářečí se už ztrácí například v obchodě, je to smutné, takže aby slyšely nářečí, ale aby ani polsky neměly třeba pak ve škole problémy. Je to jiné, než když jsem byla dítě já, to se všude mluvilo jen po našem, asi je to ale tím, že jsem z vesnice, a ne z města, ve kterém teď žijeme.*“ (Narátor E, 33 let)

Polské školství na Zaolzie funguje v rámci vzdělávání České republiky. Od roku 2005, kdy vstoupila v platnost novela školského zákona, byl na jejím základě povolen nižší kapacitní limit pro počet žáků ve třídě/škole. Nižší limity byly zavedeny kvůli klesajícímu

počtu dětí v polských vzdělávacích institucích, který způsobil asimilační proces polské národnostní skupiny. Jedná se o výsledek dlouhodobého procesu, jehož příčinou je například rostoucí počet smíšených manželství.

Volba vyučovacího jazyka je pro jedincův život poměrně zásadní. V situaci, kdy se rodiče rozhodnou poslat svého potomka do vzdělávacího institutu v českém jazyce, mu v podstatě určí jeho národní orientaci. K takovému kroku nejčastěji dochází v již zmíněných smíšených sňatcích.

Narátor L popisuje výhodu prostředí, v němž žije, a zároveň nesouhlasně komentuje situaci, se kterou se nedávno setkal ve svém okolí, kdy se manželé smíšené národnosti rozhodli umístit svého potomka do české školy namísto polské: „*Tady je výhoda, a to obrovská výhoda na tomto terénu, že vlastně dítě se může zadarmo naučit dvěma jazykům, tak proč bychom ho o to okrádali? A právě se divím, že když manželství je dvojjazyčné, že dítě pošlou do české školy. Protože v té polské škole se vždycky česky naučí, ale v té české škole se už polsky nenaučí. Nerozumím tomu.*“ (Narátor L, 42 let)

Narátor G, cítí se být spíše Čechem než Polákem, pochází se smíšeného sňatku a je právě jediným z představitelů, co byli vzděláváni na základní i střední škole s českým jazykem vyučovacím. „*Moji rodiče, teda abych byl přesnější, můj otec rozhodl, že půjdu do české školy. Táta je Čech, máma Polka. Táta chtěl, abych studoval všechny školy v češtině, že pak určitě najdu lepší uplatnění, a navíc mu česká vysoká škola připadala prestižnější než nějaká v Polsku.*“ (Narátor G, 19 let)

V odlišné situaci je narátor P, jehož oba rodiče jsou polské národnosti, a díky tomu bylo v podstatě hned od jeho narození rozhodnuto, v jakém jazyce se bude jednou vzdělávat: „*No, tak máma i táta jsou oba Poláci, oba navštěvovali polskou školku, základku i střední-gympl v Těšíně, na kterém se oba i poznali a po maturitě spolu odjeli studovat vysokou školu v Krakově, protože získali stipendia. Takže u mě vůbec nikdy neexistovala varianta jít tady do české školy.*“ (Narátor P, 49 let)

Takřka všichni tázaní jedinci absolvovali školu s polským jazykem vyučovacím. Výjimku tedy představoval pouze jeden narátor, jehož vzdělání ovlivnila národnostně smíšená rodina a on tak studoval všechny vzdělávací stupně v českém jazyce.

Informátoři se převážně shodovali, že přípravu do školy a s ní spojené úkoly s nimi dělaly zejména matky. Z rozhovorů vyplynulo, že v případě smíšených manželství, kde je

matka polského původu a otec českého, byly děti až na jednu výjimku zapsáni do škol s polským jazykem vyučovacím.

Otázka jazyka, ve kterém bude dítě vzděláváno, může být pro smíšená partnerství předmětem sporů. Narátor I, taktéž ze smíšeného sňatku vzpomínal, jak o jeho vzdělání rozhodla matka polského původu: „*O mém vzdělání rozhodla máma, je to Polka a táta je Čech. Doted' si vzpomínám, jak se kvůli tomu hádali, protože táta mě viděl v české škole, ale máma argumentovala tím, jestli se mnou jako bude dělat všechny úkoly, protože ona teda ne, když česky úplně správně neumí. No a táta nakonec ustoupil, protože se mu úkoly se mnou dělat nechtěly, navíc na to kvůli časově náročné práci neměl ani prostor*“.

(Narátor I, 34 let)

Jiný narátor si rovněž vzpomněl, že výběr vzdělávacího jazyka způsobil nemalé komplikace v jeho rodině: „*Můj táta tady tu polskou menšinu na Zaolzie úplně bojkotuje, nechce mluvit ani po našem, protože to zní směšně a až moc polsky. Máma mě dala do polské školy, hodně se kvůli tomu hádali, myslela jsem, že se snad i rozvedou a dávala si to za vinu. Nakonec si ale máma prosadila svou. Táta se s tím myslím nikdy pořádně nevyrovnal, raději se o tom už ani nebavíme, mluvím na něj česky*“.

Nespokojenost ze strany otce vypravěč pocítuje i v dospělosti, snaží se vyhýbat nepříjemným tématům jako je například národnost nebo jazyk. I přesto je ale narátor rád, že matka polskou školu prosadila, jelikož v dospělosti si z tohoto druhu vzdělání odnáší benefity jako je lepší pracovní uplatnění díky svému bilingvistu.

Jak výsledky bádání ukázaly, u několika málo jedinců byl přítomný tzv. vyvážený bilingvistus, což značí situaci, kdy jsou oba jazyky používány na relativně stejné úrovni. Tento druh bilingvistu se odvíjel na základě rodinného zázemí, kdy jedinci ze smíšených manželství vykazovali znalost obou jazyků na podobné úrovni. Dále se jednalo o Poláky, kteří si po studiích našli práci v ryze českém prostředí, v němž byla nutná znalost oblastních terminologií. Vypravěči dvojazyčnost hodnotí pozitivně, neboť jim v dospělosti přináší nemalý ekonomický profit.

Co se týče polských škol, výuka probíhá v polském jazyce, mimo hodiny českého jazyka, který se v rámci těchto škol vyučuje jako cizí jazyk a v rozvrzích je zapsán několikrát do týdne. Pro úspěšné absolvování polské střední školy je nutnost složit maturitní zkoušku jak v českém, tak i v polském jazyce.

Podmínky, za kterých probíhá výuka na polských školách, jsou dle narátorů více než příznivé. Pozitivně hodnotí například nižší počet žáků ve třídách, což učitelům umožňuje přistupovat ke každému ze studentů individuálně. Narátor H o tomto typu výuky přemýšlí následovně: „*Myslím si, že ta polská škola je opravdu obrovskou výhodou, vidím to u sebe a vím, že svoje děti tam jednou určitě taky dám. Tím, jak je v těch třídách málo děcek, učitel má na každého opravdu hodně času, má na tebe prostě čas ti dovysvětlit něco, co třeba moc nechápeš, není tak nervózní, připadá mi to tam spíš jak doma než ve škole, učitele беру trochu jako kamarády, možná je to i tím, že se skoro všichni znají s rodiči*“.
(Narátor H, 26 let)

Na základě předchozí výpovědi lze konstatovat, že během výuky převládá přátelská, až rodinná atmosféra, což potvrzuje i následující poznatek narátora C: „*Do školy jsem chodila vždycky ráda, nikdy jsem se nebála, ani když jsme měli psát nějaké písemky, cítila jsem se tam dobře, trochu jako doma, výhodou je, že do té školy chodili i moji rodiče a někteří učitelé je dokonce taky učili, takže to bylo takové přátelské. Taky jsme se s učiteli vidali na všech těch kulturních akcích, co se tu konají*“.
(Narátor C, 24 let)

Vzdělávací instituce s polským jazykem vyučovacím jsou pojítkem polské komunity na Těšínsku. Polsko-jazyčně vedená výuka dodává tamější polské menšině pocit národní příslušnosti. Narátoři tuto formu vzdělání hodnotili velmi kladně, vyzdvihovali především vyšší úroveň vzdělanosti, která je spojena s nižším počtem žáků v jednotlivých třídách. Mladší generace oceňovala velké množství mimoškolních aktivit, díky nimž přicházeli do kontaktu s „živým“ polským jazykem.

Narátor A (16 let) tyto mimoškolní aktivity ve výpovědi upřesnil: „*Hodně jako jezdíme do Polska na výlety, řekla bych, že tak jednou, někdy pro zájemce i dvakrát do měsíce. Pak k nám chodí hodně Poláků na různé besedy nebo také spisovatelé, se kterými potom máme možnost mluvit v polštině. Každý rok se navíc jezdí na školu v přírodě na sever Polska*“.
Narátor A hovořil o tzv. Zelených školách nad Baltem, které se organizovány pro školní mládež Kongresem Poláků a každý rok se k Baltu na dva týdny vydá až 200 žáků ze všech škol s polským jazykem vyučovacím.

Národnostní školství v Moravskoslezském kraji udržuje polštinu vitální ve všech jejích oblastech, tzn. komunikace, psaní a čtení v polském jazyce probíhá na vysoké úrovni. Zároveň ale kvůli polsko-jazyčnému vzdělání mnohdy zaostává kompetence

většinového jazyka. Všechny školní i mimoškolní aktivity se zaměřují na zachování „polskosti“ jedince a českému jazyku je věnováno pouze pár hodin týdně.

Nicméně během interview promluvili dva jedinci zastupující starší generaci, kteří uvedli, že jazyková kompetence se odvíjí od životní situace narátora. Jeden z nich po absolvování polské střední školy nastoupil do české firmy a o současné znalosti polského jazyka se vyjádřil následovně: *„Víte jak, já, jak jsem dokončil i tu střední školu tady v té polštině, no ale pak jsem nastoupil, teda dostal příležitost nastoupit do zaměstnání v Ostravě do české firmy, tak jsem se hodně přeučil do toho českého jazyka, všechnu odbornou terminologii ovládám v češtině jako a nemám už tolik potřebu používat polský jazyk, a doma tam zase mluvíme jako tím nářečím, takže vlastně čistě ten polský jazyk ani tolik nepoužívám, maximálně když jedeme na sever Polska na dovolenou k moři, no anebo si občas pustím nějaký polský program v televizi, ale jinak se jakoby s tou pravou polštinou už tolik neseťkávám.“* (Narátor P, 49 let)

Další vypravěč taktéž ze starší generace se badatelce svěřil, že ho to velmi mrzí, ale čistý polský jazyk naposledy opravdu aktivně použil při polské části maturity na gymnáziu: *„Už je to pár let dávno, co jsem mluvila polsky plynule a bez nějakého toho menšího zádrhelu, myslím, že nejvíc polsky jsem uměla při maturitě, kdy se musí skládat zkouška jak v češtině, tak v polštině, to bylo asi tak naposledy, kdy jsem uměla opravdu dobře polsky. S rodinou my mluvíme jen po našem, ale tak jasně, když chci a snažím se, polsky mluvím a umím dobře. Abych nezapomněla všechny slova, tak se snažím v polštině alespoň číst, to mi docela pomáhá.“* (Narátor K, 40 let)

Výpovědi o jazykové kompetenci polského jazyka zaznamenaly určitou diferenciaci mezi mladší a starší tázanou generací. Zatímco reprezentanti starší generace uváděli, že v běžném životě používají zejména místní dialekt a polštinu s češtinou využívají v zaměstnání nebo mimo své rodné území Zaolzie, zástupci mladší generace se ve výpovědích často shodovali, že je pro ně znalost polského jazyka velkou výhodou. Důkazem je výpověď tohoto narátora: *„Já teda považuji za velkou výhodu umět tu polštinu, v životě mi to opravdu hodně pomohlo, mohl jsem kvůli tomu jít studovat do Polska vysokou školu, protože jsem chodil na polskou školu u nás na Zaolzie a ten jazyk jsem uměl. Jinak by mě nevzali, jednak bych nedostal tak lehkou stipendium, ale i učit se ten polský jazyk bych asi nezvládl.“* (Narátor H, 26 let)

Pakliže by byl na jazykovou situaci Poláků na Těšínsku aplikován sociolingvistický model GIDS, o němž byla zmínka v teoretické části práce, nacházel by se polský jazyk ve druhém stupni ohrožení. Polština se používá ve školním systému, nicméně v komunikaci s úřady se jedná pouze o lokální úroveň místní samosprávy, tedy na obecních úřadech. Nářečí „*po naszymu*“ by se nacházelo v 6. stupni, kdy je nejčastěji komunikován v domácím prostředí a předává se generačně dál.

Narátor vyjádřil lítost, že se nářečí postupně ze společnosti vytrácí a negativně hodnotí nemožnost hovořit dialektem v prostorách těšínských škol: „*Mrzí mě, že těch, co umí po naszymu, ubývá, a je škoda, že se v českých školách zakazuje dětem používat nářečí. Nejde jen o naše nářečí po naszymu, ale i o jiná nářečí, např. na Hlučínsku. Myslím si, že těšínské nářečí patří k našemu regionu, je moc pěkných písniček v těšínském nářečí a ty už dnešní děti nedokážou ani zazpívat, například na jižní Moravě se nářečí používá pořád, a mně se to právě líbí a chtěl bych, aby se to tu udržovalo stejně.*“ (Narátor Q, 52 let)

5.4.2 Etnická identita

Poláky na Těšínsku není možné považovat za homogenní skupinu, jelikož u každého příslušníka této komunity došlo k větší či menší míře integrace do majoritního společenství. Každý ze zástupců této skupiny prosazuje svou „polskost“ během vymezení se vůči „těm druhým“, tedy české majoritě, odlišným způsobem. Sebeidentifikace Poláků na Těšínsku je individuální záležitostí, liší se tedy dle povahy jedinců. Ztotožnění se s polským jazykem nebo původem svých předků není zárukou plné identifikace s polskou identitou. Z rozhovorů vyplynulo, že se mezi informátory nachází nejen jedinci s jasně deklarovanou etnickou identitou, ale jsou mezi nimi rovněž jedinci s nevyhraněnou identitou, která může být například dvojí (polsko-česká). Na základě uskutečněných narativních rozhovorů byly vyhodnoceno pět kategorií dle intenzity etnického vědomí:

Tabulka č. 3: Kategorie dle intenzity etnického vědomí

Etnické vědomí	Mladší generace	Starší generace
Polák	1	2
Spíše Polák	1	3
Spíše Čech	1	0
Polák i Čech	3	1
Ani Polák-ani Čech	3	2

Zdroj: vlastní zpracování

První kategorie „Polák“ zahrnuje jedince, kteří se hlásí k polské identitě a o své příslušnosti nepochybují. „*No, to je jasné, jsem přeci Polák, mluvím polsky, mám polské školy, rodiče jsou Poláci, nikdy bych o sobě neřekl, že jsem třeba Čech.*“ (Narátor Q, 52 let) Zástupci této kategorie si jsou plně vědomi své národní příslušnosti a snaží se ji aktivně zachovávat nejen u sebe, ale i u svých potomků, které zapisují do škol s polským jazykem vyučovacím. Všichni tito zástupci sami polsko-jazyčným vzděláním prošli. Tato skupina zahrnuje pouze dva narátory, oba ze starší generace. Pro tuto kategorii je charakteristické vzdělání v polském jazyce, sledování polských televizních programů, preference polského jazyka, popřípadě dialektu s výraznými polskými prvky, sledování politické situace v Polsku, četba polských knih či zdejšího polsko-jazyčného tisku a účast na spolkovém životě. Jedinci nejsou spokojeni s rozdělením Těšína mezi tehdejší Československo a Polsko, byli by raději, kdyby dnešní Zaolzie zůstalo v polském prostředí.

Druhá kategorie „Spíše Polák“ se deklaruje polskou národností, nicméně se snaží vymezovat se nejen skrze svou „polskost“, ale zároveň na něj působí české prostředí. Typickým představitelem této kategorie je potomek ze smíšeného manželství, kdy jeden z rodičů byl české národnosti. Na jedince rovněž působilo menšinové vzdělání v polském jazyce.

„Narodil jsem se polským rodičům, vyrůstal jsem v době tzv. normalizace, Polsko a polská kultura mi tehdy připadaly mnohem zajímavější a svobodnější. Také kvůli tomu, že

můj otec byl po Pražském jaru perzekvován, tehdejší Československo jsem viděl jako smutné, šedé a nepřátelské. Tohle vlastně rozebírám a hodnotím zpětně až teď, ve skutečnosti jsem to nikdy neřešil. Ovlivnilo mě to, asi tím, jak jsem to prožil jako dítě. Spíš se přikláním k polské identitě než k té české.“ (Narátor P, 49 let)

Do třetí kategorie „Spíše Čech“ se zařadil pouze jeden informátor, který pochází ze smíšeného manželství, kdy otec byl české národnosti a matka polské. Nicméně, na základě otcova rozhodnutí byl vzděláván v česko-jazyčném vzdělávacím systému. Sám se domnívá, že ho otcovo rozhodnutí ovlivnilo v otázce národnosti: *„Když jsem byl malý, máma na mě mluvila buď „po naszymu“ anebo i polsky, abych jednou tu řeč uměl. No, jenže to musela dělat tajně, protože táta jako Čech, si nepřál, aby na mě mluvila jinak než česky. Dost se kvůli tomu hádali, co si tak pamatuju. Nechtěl, abych šel tady do té polské školy. Když jsem začal chodit do české školy, ztratil jsem ty všechny polské kamarády, co jsem znal, když jsme chodili s mámou na návštěvy a pak už jsem se vlastně ocitl ve skoro čistě českém prostředí. Takže mi přijde, že jsem spíš Čech, ačkoliv máma je Polka, já už to tak necítím. Ani polsky už pořádně neumím.“ (Narátor G, 19 let)*

Čtvrtou kategorii tvoří varianta, kdy se jedinec ztotožňuje jak s českou, tak i s polskou národností, disponuje tedy dvojí identitou. Nejčastěji se jednalo o představitele mladší generace, kteří se po maturitě na polském v gymnáziu v Českém Těšíně, rozhodli pro studium v některém z českých univerzitních měst. Nicméně, po dostudování se všichni až na jednoho informátora vrátili zpět do svého rodného kraje. Rovněž sem patří jedinci, kteří pracují v českém prostředí a jsou obklopeni převážně českým kolektivem. Narátor se domnívá, že jeho dvojí identita úzce souvisí se změnou českého a polského prostředí:

„Cítím se jako Polka, ale i jako Češka, možná když bych se měla přiklonit k jednomu či druhému třeba na střední škole, tak si myslím, že řeknu, že jsem Polka, protože jsem chodila tady na ty polské školy, rodiče jsou Poláci oba, ale když jsem pak odjela do Ostravy na univerzitu, tak jsem najednou byla mezi Čechama, zlepšila se mi čeština, což na to asi má taky vliv, jinak bych neřekla, že jsem Češka, když bych ten jazyk neuměla. Ale zároveň když jsem pak tady doma, u nás, tak jsem Polka. Střídám to podle situace.“ (Narátor E, 33 let)

Další vypravěč je jediným, který již na Těšínsku nežije, ale odstěhoval se za studiem do hlavního města, kde posléze zůstal díky pracovní nabídce: „Já jsem určitě Polka, když jsem na Zaolzie, ale Češka, když jsem v Praze.“ I zde je patrná spojitost etnického vědomí s určitým prostředím.

Pátá kategorie „Ani Čech-ani Polák“ vychází z konceptu etnicity „Nejen – ale i“, který byl představen v teoretické části. Jedinec se na základě tohoto pojetí neztotožňuje ani s jednou variantou etnické skupiny, ale stojí na jakémisi rozhraní dvou rozdílných identit, případě si přivlastňuje obě možné varianty a hlásí se ke dvojí identitě. Tato skupina je dle Eriksena úzce spjata s fenoménem tzv. etnické anomálie. Jedinci se v dané komunitě neidentifikují ani s českým, ani s polským etnikem. Ačkoliv, jak sami někteří vypravěči přiznali, zatímco při posledním sčítání lidu se oficiálně prohlásili za nositele polské národnosti, subjektivní pohled na vlastní identitu byl poněkud nejasný. Tito jedinci žijí na pomezí česko-polské kultury a svou etnickou identitou nejsou stoprocentně přesvědčeni. Na dodatečně položenou otázku, zda se cítí být spíše Čechy nebo Poláky, si tito zástupci často nebyli jisti a uváděli několik důvodů, proč se necítí ani tak, ani tak. Jedinec z této kategorie za mateřský jazyk považuje polštinu, případně těšínské nářečí s převažujícími polskými prvky, domovem pro něj je Česká republika:

„Neumím asi jasně říct, kdo jsem, nebo teda, jestli jsem víc Čech nebo Polák. Bylo by opravdu těžké rozhodnout se pro jedno z toho. Od narození na mě doma mluvili polsky, nebo gwarou, ale ta polština je pro mě mateřský jazyk, takže na základě jazyka bych řekla, že jsem Polka, no ale zase jsem se narodil tady v Českém Těšíně, mám to tu ráda, do Polska bych nikdy nešlal, tak z toho by zase asi plynulo, že jsem Češka, no nevím, každopádně Česká republika je moje doma.“ (Narátor J, 37 let)

Sebeuvědomění jednotlivce bývá takřka vždy konfrontováno s tím, jak je daný jedinec přijímán ostatními „těmi druhými“, tzn. s objektivní identitou. Objektivní etnická identita členů polské komunity získává dvě podoby, jak českou, tak polskou. Pokud se zástupce polské komunity ocitne v českém prostředí, pak je ostatními vnímán jako Polák. Nicméně, totéž je platné i v opačném případě, tzn. pakliže se jedinec z polské menšiny ocitne v Polsku, je mu tamější společností přisuzována česká identita. Subjektivní identita jedince je v neustálém rozporu a on pak sám pochybuje, do jaké kategorie má sebe začlenit.

„No, s tímhle se tak nějak potýkám celý život, je to složité, jsme prostě odsud, vždycky jsme byli, ale abych Vám řekl, kdo stoprocentně jsem, to nedovedu. Hrozný je, že tady když přijdu třeba na úřad a sedí tam u okénka Češka, tak jsem podle ní automaticky Polák ze Zaolzie, asi je to u mě i slyšet kvůli přízvuku, no jo, jenže ani v tom Polsku, když jedeme třeba v létě na Mazury, tak jakmile tam promluví nebo i podle chování, tak oni vidí, že k nim nepatřím, že nejsem typický Polák a že jsem se asi jen někde naučil celkem dobře polsky.“ (Narátor N, 39 let)

Jiný vypravěč se snažil svou etnickou příslušnost vymezit na základě sportovního utkání: *„Když hrajou Poláci s někým, tak fandím jim, vždycky, ale když zase hrají Češi, tak fandím jim, no ale když hrajou společně, tak i možná víc Čechům fandím? No, ale to je asi zas jen tím, že Čechům jde ten sport, co sleduju, tak nějak lépe než Polákům.“ (Narátor)*

Etnicita byla jedinci dána v takovém smyslu, že si sám nemůže zvolit skupinu, do které se narodí. Nicméně, v průběhu života se etnicita dále vlivem okolností vyvíjí a jedinec může posléze sám učinit rozhodnutí, jaké důležitosti bude tato etnicita nabývat v jeho celkové identitě (Bačová, 1996, s. 38).

„Tak já si myslím, že není důležitá národnost, ale je vždycky důležitý člověk a vlastně už z domu jsem byla vychovaná tak, otec mi říkal, abych se nedívala na národnost, ale na člověka.“ (Narátor K, 40 let)

Z předchozí výpovědi vyplývá, že dochází z ústupu etnicity z pozice dominující všem ostatním prvkům, jež utváří identitu jako celek.

I přesto si však reprezentanti kategorie „ani Čech-ani Polák“ zachovávají převážnou většinu objektivních faktorů polské identity na Těšínsku, mezi něž patří zejména vzdělávání v polském jazyce, komunikace v polštině „*po naszymu*“ v rodinném či přátelském kruhu.

V kategorii „ani Čech-ani Polák“ se objevili dva jedinci, kteří se neztotožňují ani s jedním národem, ale je pro ně důležitější vztah k regionu. Jejich výpovědi budou představeny v kapitole pojednávající o regionální identitě na Zaolzie.

Zprvu se zdálo, že se mezi dotazovanými objevil narátor, který svou etnickou identitu považuje za primordiální konstantu: *„Jsem Polák, protože jsem se narodil oběma polským rodičům, všichni předci, co známe je, byli polského původu.“* Nicméně i tento

vypravěč se během rozhovoru od principu primordiality odklonil a připustil, že jeho etnická identita vychází z působení několika dalších faktorů, mezi nimiž byla často zmiňovaná školní výuka, jazyk, spolková činnost či rodinné zázemí a výchova.

Narátoři se dle některých výpovědí obávají, že pokud tyto faktory v budoucnu vymizí, současně vymizí i přítomnost etnických Poláků na tomto území.

„Za nejdůležitější faktor, prvek, „polskosti“ v Těšínském Slezsku považuju asi hlavně to polsko-jazyčné školství, to je podle mě hodně důležitý pro nějaké udržení naší identity a mám pocit a bojím se, že až jednou nebude dostatek dětí, co by na ty školy šly a že se tak i děje, že ty děti ubývají, tak že tyto školy už nebudou a tím pádem postupně vymizí i tady ti Poláci. Budou chodit do českých škol a ztratí se to všechno.“ (Narátor O, 42 let)

To znamená, že skutečnost, že se lidé identifikují jako Poláci, není primordiální konstantou, ale jedná se o výsledek, plynoucí z kontextu života těchto jedinců. Všechny počáteční úvahy o pomyslném pokrevním původu, byly posléze vyvráceny zmínkou o dalších sebeidentifikačních faktorech.

5.4.3 Spolkový život

Pro zachování etnického či národnostního vědomí je členství v organizacích či institucích zásadní. Ani v případě Zaolzie to není jiné. Spolky představují důležitou část v životě zástupců polské menšiny ve zkoumané lokalitě. Takřka všichni dotazovaní přiznali své členství v PZKO a ve svých výpovědích se shodovali, že je tato organizace v případě zájmu provádí celým životem. PZKO, jak již bylo řečeno výše, je známé pro svou širokou nabídku zájmových aktivit a seskupuje tak jedince s nejen stejnými zájmy, ale i se společnou národností.

Co vůbec značí být členem organizace PZKO, popsal narátor ve své výpovědi následovně: *„Organizace PZKO znamená, že k vám vždycky jednou za rok někdo přijde, abyste si zaplatila další členství na 1 rok a prodá vám tu známku a vy jste členem. Pořádají se tam pak různé akce, kterých je celkem dost, tím se určitě udržuje ta soudržnost všech lidí té menšiny. Jsou tam různé sdružení, podle té PZKO, každá obec má svůj spolek a dělá si*

svoje akce a pak je tam taky nějaký hromadný (valný) shromáždění akcí, kde se potkají všichni členové ze všech obcí.“ (Narátor O, 42 let)

Terénní výzkum potvrdil, že polská menšina na Těšínsku je specifická tím, jak dobře je zorganizovaná. Na tuto skutečnost poukazoval během vyprávění ne jeden informátor. Například narátor N s obavami, zda jeho názor není příliš troufalý, vypověděl: *„Nevím, zda teď nebudu vypadat jako nějaké „namachrované mačo“, ale myslím si, že naše menšina patří k těm vůbec nejlépe zorganizovaným menšinám na území Česka, a také by se určitě dala považovat za jednu z nejaktivnějších menšin, co na českém území vůbec žije“.* (Narátor N, 39 let)

Výzkumné šetření potvrdilo, že společenská aktivita Poláků na Těšínsku je vysoká. Zástupci starší generace považují členství v některé z místních organizací za přirozené, všichni bez výjimky jsou členy PZKO, do kterého vstoupili ve svých patnácti letech.

Zástupci mladší kategorie jsou o něco méně společensky aktivní než starší jedinci, nespatřují důležitost v tom být členem spolku. Pokud ale členy některého spolku jsou, pak nejčastěji uvádí působnost v PZKO anebo v akademické skupině „Jedność“ (dále jen SAJ), což je jedna z částí hlavní rady PZKO v České republice. SAJ působí nejen v českých městech, ale i v Polsku nebo na Slovensku. Hlavním cílem skupiny je utužování vztahů a předávání kontaktů mezi studenty, rovněž pořádají společenské a kulturní akce.

„Jsem členkou PZKO a taky chodím do akademické sekce PZKO, to se jmenuje Sekcja Akademicka „Jedność“ ve zkratce SAJ. V čele každého SAJ stojí předseda a zástupce, kteří SAJ vedou a pořádají různé akce ještě společně třeba s fotografem. Na jejich webu se můžete dozvědět o akcích, jsou tam fotky z akcí, nebo tam funguje i „student taxi“, přes který se domlouvají studenti na cesty domů a do školy po českých městech. SAJ pořádá třeba akci „Bažantovka“, to je akce pro prváky na střední škole a organizují to pro ně maturanti. Nebo třeba akce „Odvetovka“, to je zase oslava, kterou organizují prváci pro právě maturitní ročník.“ (Narátor B, 19 let)

Pokud je jedinec aktivně zainteresován do polského spolku, dle zjištěných poznatků to znamená, že má polské národnostní cítění a že prostřednictvím své účasti ve spolcích zdůrazňuje právě onu „polskost“ uvnitř sebe.

„Jsem členem různých spolků, nejvíc chodím do tanečního a pěveckého souboru, nechodím tam proto, že by mi to rodiče, kteří jsou Poláci, řekli, ale chodím tam, protože se

mi líbí, jak je to jiné, jak můžu dát najevo, kým opravdu jsem, že nejsem Čech, ale jsem Polák, který má stejnou potřebu a zájmy jako všichni tam ostatní.“ (Narátor F, 16 let)

Narátor L (42 let) se domnívá, že právě skrze spolky se daří utužovat vztahy v rámci polské komunity na Zaolzie: *„Tak nějak všichni ti Poláci tady navštěvovali polskou školu, poznali se tam, vytvořili si takovou společnou sociální bublinu, kterou před sebou vlastně valí celý život, pokud tady zůstanou, no a po škole se všichni sejdou znova, ale už při všech akcích, které tutajší spolky pořádají“.* Zdejší vztahy polské komunity se tedy nepřetržitě udržují a formují pocit vzájemné sounáležitosti.

Mnoho rodin ze Zaolzie pokládá aktivní účast ve spolcích za neodmyslitelnou součást jejich života: *„Vyrůstala jsem v rodině, kde spolkový život byl brán jako nedílná součást života. Nedovedu si představit život bez aktivní činnosti ve spolku. A znám jen málo příslušníků menšiny, kteří se nepodílejí na spolkové činnosti.*“ (Narátor M, 48 let)

Mezi vypravěči se samozřejmě našlo i pár jedinců, kteří ve spolcích shledávají zábavu, ale že by pro něco byly životně důležité, konstatovat nelze. Záleží i na samotné povaze jedince, pokud upřednostňuje klid a společnost vyhledává pouze sporadicky, nelze předpokládat, že se bude s nadšením účastnit všech konaných společenských akcí. Důkazem může být tvrzení narátora Q (52 let): *„Je to určitě zpestření běžného života, ale moc ho nevyhledávám, jsem spíš samotář. Zajdu třeba jednou za měsíc na nějakou besedu nebo když moje děti vystupovaly ve folklorních souborech, tak jsem chodil na představení, ale je tam vždycky hodně lidí a já se tam úplně necítím, protože nemám rád davy.“*

Naopak narátor E (33 let) se podobných akcí účastní již od dětství, ve kterém, jak sám vzpomíná, vystupoval v rámci místních mimoškolních aktivit pro děti: *„Když jsem byla ještě dítě, dělala jsem všechno možné, tancovala v tanečním souboru, kde jsme na sobě měli kroje, zpívala v pěveckém souboru, hrála na housle a později hrála divadlo, no a teď chodím na tato vystoupení jako divák, dívat se na svého syna, nebo si také moc ráda zajdu do těšínského divadla, kde hrají představení i v polštině, chodím na besedy, výstavy – vždy je to pro mě příjemná příležitost vidět se se svými přáteli a sdílet s nimi naše společné zájmy. Spolkový život je pro mě velmi, velmi důležitý.“* Narátor na závěr neopomenul zmínit, že spolky jsou pro něj místem, kde se setkávají lidé se stejnou zainteresovaností.

Pro dalšího vypravěče je spolkový život rovněž stěžejní složkou jeho „polské“ identity a během své výpovědi připomněl některé číselné údaje: *„Být členem spolku, to je oč tu běží, ne dělám si legraci, ale v podstatě to tak asi i je. Neznám snad nikoho, kdo by*

v nějakém spolku nebo organizaci nepůsobil, minimálně v PZKO je snad každý, i když se pak těch konaných akcí ne vždy účastní. Ale víte jak, zbývá nás tady v Zaolzie asi 35 tisíc, musíme se snažit uchovat si svoji polskou národnost. Máme odhadem asi šest folklorních souborů, dvanáct pěveckých souborů, no a potom několik divadelních spolků, zájmové kroužky, zatím bych řekl, že náš společenský život je naplněný.“ (Narátor P, 49 let)

Zaolzie z výzkumu vyšlo jako prostředí charakteristické pro svou širokou nabídku společenských událostí, které se zde během roku konají. Mezi nejznámější, které jsou narátory považovány za stěžejní a kterých se účastní jako hosté nebo jako organizátoři, patří podle narátora: „akce jako *"Dolański Gróm"* v Karviné, *"Fedrowani"* v Horní Suché, *"Przegląd piosenki dziecięcej"* v Havířově, *"Przegląd pieśni ludowej"* v Českém Tešíně, *"Dożynki"* ve Stonavě, v Gutech, Olřichovicích a o menším rozsahu ve většině obcí. A největší akce je *"Gorolski Święto"* v Jablunkově. Suma summarum je toho nepřeborné množství.“ (Narátor L, 42 let)

Z výpovědi je zjevné, že o nedostatek společenských akcí není nouze. Události jsou organizovány v celém prostoru Těšínského Slezska a nejdůležitější akcí se stal mezinárodní folklorní festival Gorolski Święto. Událost znamená v překladu do češtiny Horalský svátek a jedná se o druhý nejstarší folklorní festival v České republice, který je organizován pod záštitou PZKO. Tato akce každoročně přiláká tisíce diváků do Jablunkova, který je již od nepaměti historickým centrem specifické kultury zdejších Goralů. V letošním roce nemohl být festival kvůli koronavirové pandemii uspořádán v její tradiční formě, v jaké ho lidé znali z předchozích let, ale přemístil se na internet. V běžné podobě se jedná o celo víkendovou akci, která startuje v pátek a je zakončena v neděli přehlídkou všech vystupujících souborů a kapel na jablunkovském náměstí.

Obě vyzpovídáné generace považují nabídku společenských událostí za dostatečnou. Oceňují zejména to, že si v nepřeborném množství událostí každý jistě přijde na své, ať už se zajímá o hudbu, sport, turistiku nebo kulturu. Kladně hodnotí hlavně dětské akce, protože považují za důležité, uchovávat nejen jazyk, ale i svou „polskou“ identitu pro další generace.

Většina akcí se pravidelně opakuje každý rok v takřka identickou dobu, pročež místní Poláci dobře vědí, kdy se jaká akce bude konat. Mladší generace se o akcích nejčastěji dozvídá skrze sociální sítě (Facebook, Instagram aj.) anebo jsou na ně

upozorňovány během školní výuky. Starší generace většinou tuší, kdy se uskuteční ta či ona událost, v případě potřeby si informace dohledá za pomoci Facebookových skupin nebo ve zdejším polském tisku *Glos* nebo *Zwrot*. Informace o sešlostech a kulturních událostech jsou rovněž k nalezení ve vitrinách umístěných u domů PZKO.

Dle vypravěčů převládá během společenských událostech přátelská až rodinná atmosféra. Akce konající se v některém z domů PZKO nabízí příjemné zázemí, včetně kuchyně, ve které jsou během sešlostí připravované lokální speciality.

5.4.4 Zaolzie jako místo konstrukce regionální identity

Za domov lze dle odpovědí od oslovených narátorů označit místo, kde se narodili, kde žije jejich rodina či přátelé a kam se budou vždy rádi vracet. Další definicí domova je pro jedince pocit, kde se cítí v bezpečí, svobodně a nemá obavy projevit svůj názor. Obě definice poukazují na skutečnost, že domov může být pouze jeden jediný. Nicméně v dnešní době je čím dál častější setkat se s fenoménem tzv. „dvojího domova“, kdy rozličné důvody motivují jedince opustit jeho stávající domov, se kterým byl ztotožněn jako s místem svého původu. Jedinec poté odchází založit si na nové místo svůj tzv. „druhý domov“, který může být potenciálním místem původu budoucích generací.

Fenomén tzv. „dvojího domova“ v tomto případě úzce souvisí s dvojitým etnickým vědomím. Jedinci, kteří se hlásí k výše uvedené kategorii „Polák i Čech“, z různých důvodů opustili místo, se nímž se do té doby ztotožňovali jako s místem svého původu a odešli na nové místo, kde zůstali po určitou dobu či si na daném místě vybudovali tzv. „druhý domov“. Tento „druhý domov“ je pak potenciálním místem původu budoucích generací. O „druhém domově“ vypověděl narátor D následující tvrzení:

„Zaolzie je pro mě srdcová záležitost, po polském gymnáziu jsem se rozhodla odejít studovat do Prahy, ale v podstatě každý den na to naše Zaolzie vzpomínám. Jak jsme si jako děti chodili hrát na louky, do lesů, viděli jsme na Beskydy. No vždy se těším, když se tam můžu třeba občas na víkend vrátit za svou rodinou. Beru s sebou i svého partnera, který odtamtud teda nepochází, je z Prahy, ale ta atmosféra, která tam panuje se mu líbí a přenáší se na něj, no a nějakou chvíli jsme si trochu pohrávali s myšlenkou, že bychom

tam možná chtěli vychovat naše děti v budoucnu. Mám tam svou rodinu, navíc se mi líbí, že by mohlo chodit do té stejné školy, do té polské, co já. Ale uvidíme, co jednou bude. Spíš to vypadá na tu Prahu.“ (Narátor D, 28 let)

Z předchozích výpovědí vyplývá, že ačkoliv vypravěč žije už několik let mimo svůj „první“ rodný domov, v myšlenkách a vzpomínkách se k němu nepřestává vracet ani ve svém „druhém“ domově.

Z výpovědí je patrné, že právě „ono místo“ znamená prostor, díky němuž se jedinci identifikují. „Ono místo“ bylo vypravěči označeno jako domov a jedná se o velmi intimní sféru „každodennosti“. Domov je pro jedince jakýmsi útočištěm, které ho konstruuje, nabízí mu pocit bezpečí a je pro něj významnou složkou jeho identity. Ne každý z oslovených narátorů pojem domov chápal totožně. Zatímco pro někoho byl domov malý prostor (jeho pokoj, byt či dům), pro jiného to bylo místo narození; místo, kde strávil své dětství a v neposlední řadě místo, kde se nachází jeho rodina/přátelé. Podle výpovědí všech vypravěčů lze ale konstatovat, že má pro ně domov vesměs stejný význam:

„Domov, to je pro mě místo, kde jsem se narodila, takže tady u nás na Zaozlie, a myslím, že to tak bude navždy. Je to pro dost abstraktní pojem, protože když se řekne domov, vybaví se mi taky Beskydy, rodina, nářečí, folklorní akce, zvyky, PZKO, ... To všechno pro mě znamená domov.“ (Narátor C, 24 let)

I přes skutečnost, že se vypravěči narodili v České republice, disponují českým občanstvím a za svůj domov považují Českou republiku, vyskytla se zde určitá zajímavost v případě cestování do Polska. V situaci, kdy se zástupci polské komunity chtějí vydat za hranice do sousedního Polska, a odjet nejčastěji do Krakova či v létě k Baltskému moři, uvádějí, že se chystají jet do „*Ojczyzny*“, což v překladu do českého jazyka znamená „*vlast*“.

O tom, že je zde velmi silná vazba k domovině, svědčí návrat Poláků do rodné oblasti. Někteří z vypravěčů vypověděli, že zejména po dokončení střední školy měli touhu podívat se „do světa“ a odstěhovali se tak ze svého dosavadního bydliště do jiných

měst/států za účelem studia vysoké školy, lepší pracovní nabídky, stáží a další. Nicméně, tito vypravěči se v převážné většině vrátili zpět do svého rodného domova.

„Když jsem byla na gymnáziu, tak jsem se opravdu hodně těšila, až ho udělám a půjdu studovat vysokou školu do nějakého většího města, třeba do Ostravy, Brna, tak jsem taky nakonec udělala, ale stejně jsem se seznámila na té vysoké se svým manželem, co byl taky z Těšínska, no a po dostudování jsme se z Brna oba vrátili do Zaolzie, kde jsme spokojeni. Ty hory a místní atmosféra nám chyběly.“ (Narátor J, 37 let)

V rámci výzkumného šetření byli objeveni dva informátoři, kteří se neztotožňují ani s jedním národem („ani Čech-ani Polák), důležitější je pro ně vztah k danému regionu. Hlásí se spíše k regionální než k etnické identitě.

„Nás doma učili, že není důležitý národ, že je jedno, jestli jsi Čech nebo Polák, důležité je, že jsme všichni odsud, z jednoho terénu, to nás pojí, v dnešní době mi přijde, zvláště v Evropě, že nějaká národnost ani nehraje roli, jsme Evropané, konkrétně my jsme Evropané, kteří žijí v Zaolzie.“ (Narátor P, 49 let)

Jak bylo avizováno v teoretické části práce, regionální identita se může dělit do tří základních typů: základní identita, vědomá identita a aktivní identita, kterou zastupují lokální patrioti. Oba narátoři, kteří se hlásí spíše k regionální, než k etnické identitě jsou reprezentanti právě třetího typu regionální identity.

„Pro mě je vztah k regionu hodně důležitý, asi nejdůležitější, jak můžu projevit nějakou svou identitu. Snažím se dělat vše, co přináší regionu nějaké výhody, co ho udržuje, co ho rozvíjí, dokonce jsem napsal publikaci, která pojednává o Zaolzie.“ (Narátor Q, 52 let)

Zástupci třetího typu regionální identity se aktivně podílí na vývoji regionu. Snaží se ho rozvíjet po všech stránkách, nejen v oblasti kultury.

Zajímavostí regionu Zaolzie je, že zde žijí dvě rozdílné skupiny obyvatelstva. První skupinu tvoří tzv. Horalové“ a jak již jejich označení napovídá, žijí v blízkosti Beskyd v okolí Jablunkova a okolních obcích. Hovoří tzv. goralštinou, což je interdialektem „po naszymu“. Narátor na ně vzpomíná v tomto duchu: *„Když jsem byla gymplu, tak děcka, co chodily na základku, ještě někde v těch horách tam v Jablunkově a na vsích, a pak přijeli na gympl do Těšína, tak u nich bylo docela znát, že nejsou úplně z města, ale že jsou to ti „Horalé“, kteří umí jezdit na lyžích, pracují na polích, zahradách a je to pro ně normální, jsou to takoví „makači“ větší, no ale zas je to pak vidět v té škole, že nějaké vzdělání pro ně tolik není. Pamatuji si, jak třeba, když bylo venku hezky, tak přemlouvali učitele, abychom šli ven a tak. No ten rozdíl mezi nimi a pak námi, co jsme z měst, z nížiny, byl docela znát.“* (Narátor C, 24 let)

Narátor popsal tzv. „Horaly“ a sám sebe definoval jako jedince z města, čímž přiblížil druhou skupinu. Ta žije převážně v okolí Karviné a Českého Těšína a pro komunikaci využívá interdialekt „po naszymu“ – „po dolańsku“.

Narátoři v průběhu biografických vyprávěních vykazovali méně či více intenzivní sepjetí s těšínským regionem, ve kterém žijí. Z výpovědí vyplynulo, že se tak děje skrze generační předávání ze strany rodičů. Vypravěči se v odpovědích shodovali, že jsou na svůj region hrdí. Opakovaně se objevovaly výpovědi upozorňující na skutečnost, že pro zdejší Poláky je oblast Těšínského Slezska domovinou po dlouhá staletí a na česká území se nikdy stěhovat nemuseli, jelikož se tu narodili. Jsou tedy autochtonní menšinou.

Narátor N: *„Nepatříme k žádným přistěhovalcům, žijeme tu odjakživa, nikdo z rodiny nežil na jiném terénu, takže jsem vždycky hodně naštvaný, když se setkám s někým odsud, co neumí historii tohoto území a posílá mě zpátky tam, odkud jsem přišel. Já jsem ale odnikud nepřišel, narodil jsem se tady, stejně jako moji rodiče, prarodiče a nechápu, kam bych měl tedy odcházet.“* (Narátor N, 39 let)

Lokální sepjetí s regionem může být spjato s určitým vzdorem, který souvisel se změnou státních hranic v roce 1920. Zaolzie spadá do oblasti česko-polského pohraničí, které bylo po rozpadu Rakouska-Uherska rozděleno rozhodnutím arbitráže ve Spa mezi

dva nově vzniklé státy Československo a Polsko. V československé části zůstala početně významná polská menšina. Identita některých jedinců je konstruována na základě místa narození, nikoliv na etnickém/národním identickém podkladu. Od etnické/národní identity se v rámci uskutečněných rozhovorů odklonili dva jedinci, kteří pociťují silnou regionální identitu vůči Zaolzie a patří do kategorie etnického vědomí „ani Čech-ani Polák“. Narátor I případ konstrukce identity na principu místa/regionu/domova, nikoliv na základě etnické příslušnosti, či jazyka, vysvětlil následovně: „*Nějak se neumím ztotožnit s národem, ať už českým nebo polským, ani jsme to doma nikdy neprobírali, nebylo to pro nás důležité, co ale považuju za důležité je to, že Zaolzie je můj domov a z něj vychází i moje identita.*“ (Narátor I, 34 let)

Rozdělení Těšínského Slezska narátoři zmiňují zejména v kontextu, že jsou zde autochtonní minoritou, která na daném území vždy žila. Hranice určená roku 1920 zapříčinila, že se stali občany Československé republiky, a od roku 1993 pak občany České republiky. O historii 20. století se narátor H (26 let) vyjádřil například takto: „*Ta minulost, co znám z vyprávění od babičky a dědečka tu byla ne úplně příjemná, dokonce zde došlo i k ozbrojenému konfliktu, ale to byste se musela ptát vyloženě těch starších lidí, co to bud' zažili anebo jim to často vyprávěli rodiče, já o tom už moc nevím, jen že se to tady rozdělilo a my, Poláci, jsme kvůli té hranici skončili na československém území.*“

Informátoři se o historii regionu zajímají, nebo se o ní učí v polských školách, nicméně hovořit o ní příliš nechtějí. Nejstarší informátor se narodil roku 1968 a rozdělení Těšínského Slezska nezažil. Vyprávění zástupců mladší generace končilo nejčastěji podobnými větami: „*To já přesně už nevím, učili jsme se to, ale to byste se musela zeptat spíše rodičů.*“ Bylo u nich patrné, že znalost historie je spíše průměrná, a necítí se komfortně při jejím vykládání.

V návaznosti na spory o území, které se v tomto prostoru v minulém století odehrál, byly v některých vyprávěních reflektovány vztahy mezi Čechy a Poláky.

„*Určitě to ovlivnilo nějaké vztahy tady, myslím si, že ale uplynula dost dlouhá doba od těch územních sporů a moje generace to už vůbec nezažila, takže nevidím důvod, proč*

bychom měli žít celý život dál v křivdě. Spíš, co ovlivnilo ty vztahy, bylo zavedení dvojjazyčných nápisů, názvů ulic, nápisů na úřadech, nádraží a jinde, to se Čechům určitě nelíbí. O historii regionu se převážně nezajímají, a vlastně vůbec nechápou, proč tady jsou nápisy v polštině, když jsme v Česku.“ (Narátor H, 26 let)

Narátor H ve výpovědi připomněl dvojjazyčné nápisy, které byly znovuzavedené v celém Zaolzie.

Další narátor B (19 let), zastupující mladší generaci, uvedl, že vztahy mezi Čechy a Poláky jsou v současné době bezproblémové, během svého života se neseťkal s žádnou formou nenávistného projevu ze strany Čechů. Naopak připomněl situaci, kdy se v důsledku pandemie Covid-19 po letech znovu uzavřely hranice a obyvatelé Těšína začali vyvěšovat dojemné vzkazy u hraniční řeky Olše. První vzkazy vyvěsili obyvatelé polského Těšína, do druhého dne na ně zareagovala i česká strana.

5.5 Shrnutí a zhodnocení výsledků terénního výzkumu

Výzkumné šetření se uskutečnilo v prostoru s největší koncentrací Poláků v České republice. Celkově bylo provedeno 17 narativních rozhovorů se zástupci dvou generací (mladší a starší). Mezi hlavní atributy, pomocí kterých je konstruována „polská“ identita, patří zejména jazyk. Zprvu se zdálo, že hlavním identifikačním prvkem této „polské“ identity je místní dialekt „po naszymu“, který je řadou informátorů považován za mateřský jazyk. Nicméně, v průběhu výzkumu se ukázalo, že hlavním atributem, pomocí něhož se Poláci vymezují oproti české majoritě, je polský jazyk jako takový. Jak polská menšina, tak česká většina nářečí ovládá, čistě polský jazyk se vyskytuje pouze u jedinců z polské komunity. Nicméně, Poláci pro běžnou komunikaci s rodinou či přáteli preferují nářečí, do kterého pronikly více či méně české/polské prvky v závislosti na rodinném zázemí. Zástupci polské menšiny v běžném životě používají český jazyk spíše sporadicky. S češtinou většinou přichází do kontaktu až s nástupem na česko-jazyčnou vysokou školu nebo při nástupu do zaměstnání s českým kolektivem. Do té doby se povětšinou pohybují v polském prostředí, které je navíc umocněno docházkou do polsko-jazyčné školky, základní či střední školy. Takřka všichni si jsou vědomi důležitosti státního jazyka, jelikož mají česká občanství a znalost českého jazyka považují za žádoucí. Výjimku tvořil jeden narátor, který se hlásí k ryze polské národnosti a o dění v České republice neprojevuje větší zájem, raději upřednostňuje četbu polské literatury či sledování polských programů v televizi, dokonce sleduje politické dění v Polsku, přičemž o české se nikterak nezajímá. Dialekt „po naszymu“ či znalost polského jazyka představuje důležitý atribut polské komunity, nicméně se během interview prokázalo, že mateřský jazyk nemusí nutně korespondovat s polským národnostním cítěním. Z toho vyplývá, že jazyk není jediným určujícím faktorem „polskosti“. Ta se utváří až ve spojení s ostatními etnodiferenčními prvky, mezi které patří například menšinová školní výuka nebo participace v lokálních menšinových spolcích.

Polská menšina je jedinou národnostní skupinou s privilegiem vzdělávání v polském jazyce. Všechny stupně výchovného aparátu se nachází v Moravskoslezském kraji a tvoří tak komplexní systém výuky v menšinovém jazyce v této lokalitě. Polské rodiny musí učinit rozhodnutí, v jakém jazyce budou jejich potomci vzděláváni. Nezřídka dochází k rodinným sporům, obzvláště pak v případě smíšených manželství, kterých na

Těšínsku přibývá. Až na jednu výjimku, jedinci, jejichž matka je polského původu nastupují do školy s polským jazykem vyučovacím. Rozhodnutí bývá odůvodněno, že právě matka je tou osobou, která dítěti pomáhá s přípravou do školy. Nicméně, i zde se vyskytla výjimka v podobě jednoho jedince, který uvedl, že o jeho vzdělání rozhodl otec českého původu. Domníval se, že české školství je kvalitnější než polské. V kontrastu s tímto výrokem, se objevilo mnoho názorů, kteří hodnotí polské školy za více kvalitní, jelikož je v nich nižší počet žáků a učitelé tak mají více volného času se jim věnovat a probírat s nimi probíranou látku podrobněji. Polsko-jazyčné školství bylo pozitivně hodnoceno i z důvodu získaného bilingvismu, který budou jim v budoucnu přinést ekonomický profit. Zejména pro reprezentanty mladší generace se tato forma vzdělání jeví jako výhodnější. Polsko-jazyčné instituce jsou pojítkem polské komunity na Těšínsku, což přináší zdejší polské komunitě pocit národní příslušnosti.

Poláci na Těšínsku nejsou homogenní skupinou, u každého zástupce polské komunity dochází k určité míře integrace do majoritního společenství. Každý ze zástupců této komunity prosazuje svou „polskost“ během identifikace se oproti „těm druhým“, tzn. české majoritě, jiným způsobem. Ztotožnění se s polským jazykem či původem svých předků nezaručuje plnou identifikaci s „polskou“ identitou. Provedená interview odhalila jedince, kteří nemají jasně deklarovanou etnickou identitu, nebo se vyznačují dvojí identitou. Na základě provedených rozhovorů bylo vyhodnoceno pět kategorií dle intenzity etnického vědomí (Polák; Spíše Polák; Spíše Čech; dvojí identita Polák i Čech nebo jedinci, kteří se nehlásí ani k jedné z identit – Ani Polák, ani Čech). Kategorie Ani Polák-ani Čech vycházející s konceptu etnicity „Nejen – ale i“ dle Šatavy byla zastoupena početně nejvíce. Reprezentanti této kategorie nepovažují etnickou příslušnost za důležitou, dva z nich se přiklání k regionální identitě. Jsou taktéž ovlivněni rodinou, která je od dětství učila, že není důležitá národnost, ale důležitější jsou lidé jako takoví. Druhou nejpočetněji zastoupenou kategorií tvoří zástupci dvojí identity „Polák i Čech“. Představitelé dvojí identity jsou často ovlivněni „druhým domovem“, který si v rámci svého života vybudovali například v místě vysokoškolského vzdělání nebo zaměstnání. Jeden z dotazovaných žije mimo Zaolzie už několik let, přesto na svůj „první domov“ nezaněvřel, vrací se do něj za rodinou a přáteli a vzpomíná na prožitě dětství v Zaolzie. Ani jeden z dotazovaných se při vymezování své etnické identity nepřiklonil k principu primordality, na základě vyprávění bylo vždy jasné, že etnická identita vychází z působení

několika dalších faktorů, mezi nimiž se nejčastěji objevovala již zmiňovaná školní výuka, jazyk, rodinné zázemí a výchova nebo například spolková činnost. Vypravěči se ve svých výpovědích svěřili, že mají obavy, co se stane s existencí etnických Poláků v českém Těšínsku, pokud by dané faktory vymizely. Často tyto obavy dávali do kontextu s vymizením menšinového školství, dle některých výpovědí nejdůležitějším prvkem komunity, které by mohlo nastat v důsledku postupné asimilace.

Neméně důležitým atributem pro zachování etnického/národnostního vědomí je členství v místních polských organizacích. V Zaolzie se vyskytuje několik organizací, ale mezi nejznámější a největší organizace v dané lokalitě patří Kongres Poláků v České republice, který nabývá činnosti od roku 1990. Další organizací je Polský kulturně-osvětový svaz v České republice (PZKO), který na českém prostoru působí více než šedesát let a řadí se mezi největší spolky národnostní minority na Těšínsku. Cílem PZKO je zachovat polskou kulturu či tradice, rovněž se se podílí na vydavatelské činnosti (Zwrot). Organizuje ty nejvýznamnější tamější akce, jako je například Świeto Gorolski. Unikátní záležitost představuje Těšínské divadlo, ve kterém pod jednou střechou působí dva divadelní soubory odlišných národností – české a polské. Organizace a spolky představují důležitou část v životě zástupců polské minority v dané lokalitě. Takřka všichni dotazovaní jsou členy minimálně PZKO. Tato organizace je provází celým životem. Důkazem může být výpověď narátora M (48 let), který uvedl: „*Vyrůstala jsem v rodině, kde spolkový život byl brán jako nedílná součást života. Nedovedu si představit život bez aktivní činnosti ve spolku. A znám jen málo příslušníků menšiny, kteří se nepodílejí na spolkové činnosti.*“ Pokud je jedinec aktivně zainteresován v nějakém polském spolku, znamená to, že má blíže k „polské“ identitě. Polské spolky aktivně udržují vazbu mezi zástupci polské menšiny. Zaolzie je prostředím s širokou nabídkou společenských aktivit po celý rok.

Jak již bylo zmíněné výše, ne všichni ze sedmnácti dotazovaných se ztotožňují s etnickou identitou. Dva narátoři se spíše, než s etnickou identitou identifikují s regionální identitou, která je úzce spojena se vztahem k domovu, v případě této diplomové práce, k Zaolzie. Oba vypravěči jsou zástupci kategorie „Ani Čech-ani Polák“. Tito jedinci vykazují silné sepjetí s regionem, v němž žijí, často jsou zodpovědi za jeho kulturní, ekologický, sociální či jiný stav. Jedná se rovněž o nositele či organizátory místních

veřejných aktivit. Snaží se, aby se zachovaly zvyky daného regionu a místní kulturní specifika.

6 Závěr

Záměrem této diplomové práce bylo zodpovědět na otázku, pomocí jakých atributů je konstruována „polská identita“ v české části Těšínska v Moravskoslezském kraji. Primárně byla sledována jazyková identita, etnická identita z emické perspektivy, spolkový život a Zaolzie jako místo konstrukce regionální identity. Právě tyto uvedené atributy se v průběhu výzkumného bádání ukázaly za zásadní faktory sebeidentifikace s polským etnikem, a zároveň byly použity jako prostředek, skrze který se zástupci polské komunity vymezují vůči české většinové společnosti.

Polská menšina na Těšínsku je na rozdíl od jiných minorit v České republice velice specifická. Jedná se autochtonní menšinu, která obývá kompaktní území českého Těšínska a patří k nejpočetnějším národnostním minoritám v českém prostoru. I přes zvětšující se asimilační tlaky ze strany majoritní společnosti se snaží uchovávat, ba i rozvíjet svou kulturu a prezentovat ji veřejnosti nejen prostřednictvím různých festivalů či kulturních aktivit, ale i za pomoci aktivní publikační činnosti. Všechny organizované aktivity jsou volně přístupné každému, kdo se o „polskou“ identitu zajímají a pomáhají tak při sbližování polské komunity s majoritním českým obyvatelstvem. Důkazem této „otevřenosti“ je členství v místním PZKO, které není podmíněno příslušností k „polské“ identitě, ale tato organizace je otevřena pro kohokoliv, kdo se chce podílet na zachování polské kultury.

Poláci na Zaolzie se snaží do určité míry svou „polskost“ zachovat. Tato míra je závislá na domácím zázemí jedince, intenzitě kontaktu s ostatními zástupci této komunity, možnosti komunikace v polském jazyce, či v nářečí „*po naszymu*“, možnosti využití menšinového vzdělání v polském jazyce, rozsahu kulturní činnosti tohoto seskupení nebo menšinové spolkové aktivitě, která jak už bylo uvedeno, je velmi činná. Všechny tyto faktory společně s historií regionu mají podíl na konstruování a udržování polské identity v kontrastu s českým prostředím.

7 Seznam použitých zdrojů

7.1 Literární zdroje

ASSMANN, Jan.: *Kultura a paměť. Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. Praha: Prostor, 2001. 320 s. ISBN 80-7260-051-6.

BAČOVÁ, Viera. *Etnická identita a historické zmeny. Štúdia obyvateľov vybraných obcí Slovenska*. Bratislava: Veda, 1996. ISBN: 80-224-0472-1.

BERGER, Peter L., LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-85959-46-1.

BOGOCZOVÁ, Irena. *Jazyk příhraničního mikrosvěta (bežná mluva Těšínanů v ČR) = Język przygranicznego mikroświata: (mowa potoczna miszkańców Zaolzia)*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2017. ISBN: 978-80-7464-900-4.

BORÁK, Mečislav. *Z historie Poláků v České republice*. In: Sokolová, Gabriela – Hernová, Šárka – Šrajjerová, Oľga: *Češi, Slováci a Poláci na Těšinsku a jejich vzájemné vztahy*. Šenov: Tilia, 1997, s. 22–33.

BRUBAKER, Rogers 2004. *Ethnicity without Groups*. Harvard University Press: Cambridge (Massachussets). ISBN 0674015398.

ĆMIEL, Magdalena. *Tożsamość dwóch pokoleń Zaolzian w wywiadach biograficznych*. Český Těšín: Sekcja ludoznawcza Polskiego Związku KulturalnoOświatowego w Republice Czeskiej, 2016. ISBN 987-80-87281-25-3.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

DOUGLAS, Mary. *Čistota a nebezpečí: Analýza konceptu znečištění a tabu*. Praha: Malvern, 2014. ISBN 978-80-87580-91-2.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2007. 268 s. ISBN 978-80-7254-925-2.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus. Antropologické perspektivy*. 1. Vyd. Praha: SLON, 2012. ISBN 978-80-7419-053-7.

FRIEDL, Jiří. *Češi a Poláci na Těšínsku 1945-1949*. 1. Vyd. Praha: Historický ústav AV ČR, 2012, 315 s. ISBN 978-80-7286-204-7; Brno: Conditio humana, 2012, 315 s. ISBN 978-80-905323-0-4.

GRYGAR, Jakub: *Být polákem na Zaolziu. Reflexe a autoreprodukce minoritní kultury*. In: Antropologické symposium II., Ivo Budil – Marta Ulrychová (eds), Plzeň: FHS ZČU, 2000.

HÁJEK, Martin, HAVLÍK, Martin, NEKVAPIL, Jiří. *Narativní analýza v sociologickém výzkumu: přístupy a jednotící rámec*. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2012, Vol. 48, No. 2: 199–223

HENDL, Jan: *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005.

HIRT, Tomáš; JAKOUBEK, Marek. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. ISBN 80-868998-22-9.

HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 451 s. ISBN 80-86429-20-2.

JAKOUBEK, Marek. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. ISBN 80-868998-22-9.

JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů*. 1. Vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.

KASZPER, Roman, MAŁYSZ, Bohdan [eds]. *Poláci na Těšínsku*. Český Těšín: Kongres Polaków w Republice Czeskiej, 2009.

KOŠŤÁLOVÁ, Petra. *Stereotypní obrazy a etnické mýty: kulturní identita Arménie*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. 315 s. Studie; sv. 79. ISBN 978-80-7419-093-3

KUBÍK, Lubomír: *Těšínský konflikt*. Olomouc: Votobia, 2001

LOZOVIUK, Petr: 162–197 in HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9.

LOZOVIUK, Petr: *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005

MIKULÁŠTÍK, Milan: *Komunikační dovednosti v praxi*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. 328 s. ISBN 978–80–247–2339–6.

MORAWSKI, Wojciech.: *Národnostní vztahy v habsburské monarchii a Poláci v Těšínském Slezsku*. In: Kufová, Irena (ed): *Mniejszości narodowe na Śląsku Cieszyńskim dawniej i dziś: referaty wygłoszone na międzynarodowej konferencji naukowej, która odbyła się 4. 10. 2001 w Czeskim Cieszynie = Minulost a současnost národnostních menšin na Těšínsku: sborník referátů z mezinárodní vědecké konference, konané dne 4. 10. 2001 v Českém Těšíně*. Český Těšín: Pedagogické centrum pro polské národnostní úkolství, 2001, s. 23–26.

NEKVAPIL, Jiří, SLOBODA, Marián, WAGNER, Peter. *Mnohojazyčnost v České republice*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2009. ISBN: 978-80-7106-581-4.

PROKOP, Radim: K demografickému vývoji Poláků na Ostravsku po roce 1920. In: Ostrava: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska. Ostrava: Sfinga, 1995, s. 25–38.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd., Praha: Grada, 2009, 184 s., Sociologie., ISBN 978–80–247–3006–6.

SEWERYN, Olga, SMAGACZ, Marta: 17-25 in: KLUSÁKOVÁ, Luďa., ELLIS, Steven., eds. *Frontiers and Identities: Exploring the Research Area*. Pisa: Pisa University Press, 2006, str. 214, ISBN 88–8492–405–7.

SOUKUP, Martin. *Symbolické teorie Mary Douglasové*. In Douglasová, M. *Čistota a nebezpečí*. Praha: Malvern, 2014. 978-80-87580-91-2. s. 16.

SZYMECZEK, Józef., KASZPER, Roman. *Poláci na Těšínsku: Poláci v České republice v době transformace společnosti po roce 1989*. Český Těšín: Kongres Poláků v ČR, 2009. 82 s.

SZYMIK, Jan. *Doroczne zwyczaje i obrzędy na Śląsku Cieszyńskim*. Český Těšín: Polski Związek Kulturalno-Oświatowy w republice Czeskiej, 2001.

ŠATAVA, Leoš: *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. 2. Vyd., Ve SLONu 1. Vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-86429-83-0.

ŠVARŤÍČEK, Roman a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 251 s. ISBN 978-807-3670-979.

VÝROST, Josef, SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie*. Praha: Grada, 2008, 404 s., Psyché. ISBN 978–80–247–1428–8.

ZAHRADNIK, Stanisław: Nástin historického vývoje. In: Kadłubiec, K. D.(red) a kol: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920–1995)*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 1997, s. 10–40.

ZAHRADNIK, Stanisław: Od większości k mniejszości – Polacy na Zaolziu. In: Kufová, Irena (ed): *Mniejszości narodowe na Śląsku Cieszyńskim dawniej i dziś: referaty wygłoszone na międzynarodowej konferencji naukowej, która odbyła się 4. 10. 2001 w Czeskim Cieszynie = Minulost a současnost národnostních menšin na Těšínsku: sborník referátů z mezinárodní vědecké konference, konané dne 4. 10. 2001 v Českém Těšíně*. Český Těšín: Pedagogické centrum pro polské národnostní školství, 2001, s. 47–52.

ZAHRADNIK, Stanisław: Nástin historického vývoje. In: Kadłubiec, K. D.(red) a kol: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920–1995)*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 1997, s. 10–40.

Zákon č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů.

ŽÁČEK, Rudolf: Poláci v České republice v historické perspektivě. In: Szymeczek, Josef (red.): *Polacy na Zaolziu 1920–2000: zbiór referatów z konferencji naukowej, która odbyła się 13. – 14. 10. 2000 w Czeskim Cieszynie = Poláci na Těšínsku 1920–2000: sborník příspěvků z vědecké konference konané ve dnech 13. – 14. 10. 2000 v Českém Těšíně*. Wyd. 1. Czeski Cieszyn: Kongres Polaków w Republice Czeskiej, 2002, s. 9–20.

7.2 Elektronické zdroje

BAHENSKÝ, František. *Etnicita v historické perspektivě. Prolegomena ke vzniku, vývoji a proměně etnické kolektivní identity*. Praha: Etnologický ústav akademie věd České republiky, 2010. ISBN: 978-80-87112-44-1. Dostupné na adrese: http://eu.avcr.cz/miranda2/export/sitesavcr/data.avcr.cz/humansci/eu/Pracoviste/Oddeleni_hist_oricke_etnologie/Etnicita_v_historicke_perspektive.pdf

Glos.live. 2020. *Gazeta Polaków W Republice Czeskiej- Historia Gazety*. [online] Dostupné na adrese: <https://glos.live/Historia_gazety/0> [Citováno 25. ledna 2020].

kraj, M., 2020. *Polské Národnostní Školství V Moravskoslezském Kraji - Moravskoslezský Kraj*. [online] Msk.cz. Dostupné na adrese: <https://www.msk.cz/skolstvi/polske_skolstvi.html> [Citováno 23. února 2020].

Pctesin.cz. 2020. *Aktualności | Centrum Pedagogiczne*. [online] Dostupné na adrese: <<https://www.pctesin.cz/>> [Citováno 12. dubna 2020].

SCHÜTZE, Fritz. (1999): Narativní interview ve studiích interakčního pole. *Biograf* (20): 36 odst. Dostupné na adrese: <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=2003>

Svoboda, M., 2007. Biografická metoda v antropologii. *AntropoWEBZIN - Katedra antropologie Západočeské univerzity v Plzni*, [online] (2-3). Dostupné na adrese: <<http://www.antropoweb.cz/cs/biograficka-metoda-v-antropologii>> [Citováno 18. července 2020].

Vlada.cz. 2020. *Vláda České Republiky*. [online] Dostupné na adrese: <<https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/dokumenty/dokumenty-rady/Zprava-o-situaci-narodnostnich-mensin-v-Ceske-republice-za-rok-2018.pdf>> [Citováno 5. června 2020].

zwrot.cz. 2020. *Zwrot*. [online] Dostupné na adrese: <<https://cs.zwrot.cz/>> [Citováno 25. července 2020].

8 Přílohy

Zdroj: Vlastní archiv

Příloha č. 2: Ukázka periodika Glos (Gazeta Polaków w Republice Czeskiej) z 21. 2. 2020

www.glos.live GAZETA POLAKÓW W REPUBLICIE CZESKIEJ

Pismo ukazujące się we wtorki i piątki

Glos *weekend*

Piątek
21 lutego 2020
nr 15 (LXXV)
cena: 17 Kč

9 771212 422058 20015

RECENZJA INTYMNA WALKA O SIEBIE STR. 5

WYWIAD WIARA, ŻE JEST TO MOŻLIWE STR. 6

DLA DZIECI PATROLE WPADAŁY DO KLAS STR. 9

Konkursowe plusy i minusy

REGION: Olimpiady przedmiotowe, konkursy językowe, przeglądy pieśni, zawody sportowe. Te wszystkie imprezy mobilizują uczniów do większego wysiłku, dają im możliwość porównania swoich zdolności i umiejętności z rówieśnikami. Sukcesy w konkursach podnoszą prestiż szkół, dla rodziców są sygnałem, że dana placówka jest aktywna. Z drugiej strony wszystkie te imprezy zakłócają normalny tok nauki i są niemałym wyzwaniem logistycznym dla grona pedagogicznego. Oto kolejny tekst w naszej nowej rubryce „ABC edukacji XXI wieku”.

Danuta Chrup
Witold Koźdoń

Centrum Pedagogiczne dla Polskiego Szkolnictwa Narodowościowego w Czeskim Cieszyńsku jest jednym z głównych organizatorów konkursów dla szkół. Dyrektorka Marta Kmef wcale jednak nie uważa, że każda szkoła musi brać udział w każdym z nich.

Fajnie, że konkurs odbywa się w szkołach...

– Mamy jasne zdanie na ten temat: decyzja należy do dyrektora szkoły w porozumieniu z nauczycielem i uczniem, ponieważ sam uczeń musi mieć motywację do udziału w konkursie. Mamy świadomość tego, że jest to olbrzymie wyzwanie logistyczne, ponieważ nawet z małą grupką czy dwójką uczestników musi pojechać osoba odpowiedzialna za ich bezpieczeństwo. Bardzo doceniamy udział szkół w konkursach, ale szanujemy ich decyzje, jeżeli rezygnują z udziału w którymś z nich. Szkoły mają bardzo przeładowany program – nie tylko edukacyjny, ale też jeśli chodzi o

zajęcia pozalekcyjne – przekazuje Kmef. I dodaje: – Widzimy, że ze względów logistycznych najłatwiej organizować konkursy, które odbywały się bezpośrednio w poszczególnych szkołach. Wtedy odpadają problemy z dojazdem na konkurs. Centrum Pedagogiczne organizuje w ten sposób konkurs matematyczny „Kangur” oraz konkurs języka angielskiego „Fox”. W tym roku w tej imprezie bierze udział aż 280 uczestników z naszych polskich szkół. Fajnie więc, że konkurs odbywa się w szkołach.

ciąg dalszy na stronie 8

„Mistrz Ortografii” to jeden z konkursów organizowanych przez Centrum Pedagogiczne. Zdjęcie z ubiegłorocznej edycji. fot. DANUTA CHRUP

REKLAMA

Znajdź nas na YouTube

www.trisia.cz

XI Festiwal Ezoteryczny Trzynec
sobota 7 marca 2020

LETNIE OBOZY 2020

- sportowe TENISOWE
- sportowe BADMINTONOWE
- sportowe z lekcjami ANGIELSKIEGO

+420 731 444 853
www.vitalityslzsko.cz sport vitality

XXX PIESZA PIELGRZYMKĄ ZAOLZIE – JASNA GORA

18. 7.-23. 7. 2020

info na www.ppzaolzie.eu

tegoroczne motto: „Nie lękajcie się...”

Zdroj: Archivní číslo dostupné: <https://glos.live/Archiwum/0>

Příloha č. 3: Ukázka měsíčníku Zwrot vydávaného PZKO (únor 2020)

Zdroj: Archivní číslo dostupné na: <https://cs.zwrot.cz/archiv/>